

# ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Α'.

30 ΑΠΡΙΑΙΟΥ 1879

ΤΕΥΧΟΣ Ζ'.

## ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

(Ἡ συνεχ. ἐν σελ. 187).

Ὁ δὲ λέγει ὁ κ. Κεχαγιᾶς, ὅτι κατὰ τὸ ἐμπειρικὸν σύστημα, (ὃ ἔστιν ἐν τοῖς Γερμανικοῖς σχολείοις), τὰ μαθήματα διδάσκονται αὐθυποστάτως, ἄνευ τι-  
νὸς ἐνότητος καὶ ἀλληλουχίας πρὸς ἄλληλα, τοῦτο εἶναι πῆ μὲν ἀληθές, πῆ  
δὲ ἐσφαλμένον· ἀληθές μὲν, καθ' ὅσον τὰ Γερμανικὰ σχολεῖα τῷ ὄντι δὲν  
γνωρίζουσι Φυσικογεωγραφικοῖς ιστορικοαριθμητικοῖς gesinnungs διδασκαλίαν,  
ὁποῖαν φαντάζεται ὁ κ. Κεχαγιᾶς, ἀλλὰ φυσικὰ, ἱστορίαν, γεωγραφίαν, ἀριθ-  
μητικὴν, θρησκευτικὰ, ἀνάγνωσιν, γραφὴν κ. τ. λ' αὐθυπόστατα, τουτέστι ἐν  
ἰδίαις ὥραις, καὶ ὡς κύρια μαθήματα διδασκόμενα, οὐχὶ ὡς μόνον ὑπηρετικὰ  
ἐνὸς κυρίου μαθήματος. Δὲν εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι διδάσκονται ἄνευ ἐνότη-  
τος καὶ ἀλληλουχίας. Τὴν Concentration τῆς διδασκαλίας, ἣν λέγει ὅτι  
ἐφαρμόζει τὸ ψυχολογικὸν σύστημα, γνωρίζουσι καὶ ἐφαρμόζουσι πράγ-  
ματι τὰ σχολεῖα τῆς Γερμανίας, ὁ δὲ κ. Κεχαγιᾶς γνωρίζει αὐτὴν μόνον  
ἐτυμολογικῶς. Ἐννοεῖ δηλαδὴ ὅτι πρέπει ἐν τῷ μάθηματι, ὡς τὸ κατ' ἐξο-  
χὴν, ὡς τὸ μόνον μάθημα, νὰ τεθῆ εἰς τὸ κέντρον, τὰ δὲ ἄλλα πάντα νὰ  
περικυκλωθῶσι τὸ κέντρον τοῦτο, τουτέστι νὰ εἶναι ὑπηρετικὰ καὶ ἐρηπ-  
νευτικὰ αὐτοῦ. Ἴνα δὲ γείνη σαφέστερον τὸ τί θέλει ὁ κ. Κεχαγιᾶς, ἐκθέ-  
τομεν ἐνταῦθα τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ.

«*Πρώτον σχολικόν έτος.* Οί παῖδες διδάσκονται τὰ παιδαγωγικά πα-  
 »ραμύθια, δι' οὓς προηγουμένως εἶπομεν λόγους. *Δεύτερον σχολικόν έτος.*  
 »Οί παῖδες ἔρχονται εἰς κόσμον ἀπλούστατον, εἰς τὴν προϊστορικὴν δη-  
 »λονότι κατάστασιν, ἐν ἣ ἔζη ὁ ἄνθρωπος. Βιβλίον σκιαγραφοῦν τὸν βίον  
 »τὸν προϊστορικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐγράφη εἰς ξένην γλῶσσαν, μετεγλωτ-  
 »τίσθη δὲ καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς, εἶναι δὲ τοῦτο ὁ Ῥόβινσον τῶν παιδι-  
 »κῶν ἡμῶν χρόνων. Τὸ βιβλίον τοῦτο θεωρεῖται δικαίως ὡς τὸ μόνον κα-  
 »τάλληλον νὰ διαδεχθῆ τὴν διδασκαλίαν τῶν παραμυθίων, διότι χρησι-  
 »μεῦον ὡς τις προεισαγωγή, ἀποσοβεῖ τὴν ἀνάγκην ἄλματος βιαίου τοῦ  
 »παιδὸς ἐκ τοῦ φαντασιώδους καὶ ποιητικοῦ κόσμου εἰς τὸν παρόντα καὶ  
 »πραγματικόν. Πᾶσα βιαία μετάβασις ἀπὸ καταστάσεως τινος εἰς ἑτέραν  
 »ἐν τε τῷ φυσικῷ καὶ ἐν τῷ ζωικῷ κόσμῳ, ὡς γνωστόν, φέρει ζημίαν  
 »ἀνυπολόγιστον, πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς τὸν πνευματικόν· ἀλλὰ τὸ ἐμπει-  
 »ρικὸν σύστημα εἶναι λίαν τολμηρὸν καὶ ἄγει τὸν παῖδα δι' ἠλεκτρικῆς  
 »ταχύτητος ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ φαντασιώδους πνευματικῆς καταστά-  
 »σεως εἰς τὴν παρούσαν περιπλοκωτάτην πραγματικότητα. Ἐν τῷ προϊ-  
 »στορικῷ τοῦ ἀνθρώπου βίῳ καθορᾷ ὁ παῖς πῶς ἡ ἀνάγκη γίνεται μή-  
 »τηρ πάσης τέχνης· πῶς ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀτομικῆς πείρας πορίζεται  
 »ἀληθείας ἐπιστημονικᾶς, πῶς ἄρχεται νὰ ἐρμηνεύῃ τὴν φύσιν τελεολο-  
 »γικῶς καὶ τέλος πῶς ἐκ τῆς θεωρίας αὐτῆς ὑψοῦται εἰς τὴν κατάληψιν  
 »τοῦ υπερτάτου ὄντος. Εἶτα δὲ κατανοεῖ ὁ παῖς τὴν ἀνάγκην τοῦ κοινω-  
 »νικοῦ βίου, ἣν καὶ ὁ Ῥόβινσον αὐτὸς ἠσθάνετο. Μετὰ τοιούτων δὲ ἀπλῶν  
 »παραστάσεων εἰσέρχεται ὁ παῖς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐπομένου ἔτους.  
 »*Τρίτον σχολικόν έτος.* Ἦδη κομίζων ὁ παῖς τὰς ἄνω παραστάσεις, εὐ-  
 »χερῶς κοτανοεῖ τὸν νέον κόσμον, εἰς ἃν εἰσάγεται, εἰς τὸν βίον τῶν πα-  
 »τριαρχικῶν χρόνων τοῦ ἀνθρώπου. Ἦδη καθορᾷ πῶς ὁ ἄνθρωπος, δὴν  
 »προηγουμένως ἐγνώρισεν μόνον, ἤδη ἐνούμενος μετ' ἄλλων ἀποτελεῖ κοι-  
 »νωνίαν, πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς ὁποίας παρίστανται ἀναγκαῖοι νόμοι τι-  
 »νὲς νὰ ὀρισθῶσιν. Ἴνα δὲ τὰ καθ' ἑκάστα ἔργα τελειότερον τελῶνται,  
 »ὀρίζονται τάξεις τινὲς ἀνθρώπων ἐκάστη εἰς ὀρισμένην τινα ἐργασίαν.  
 »Οὕτω δὲ ὁ παῖς κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς διαιρέσεως τῆς ἐργασίας πρὸς  
 »τελειοποίησιν αὐτῆς, καὶ ἀπείρους ἄλλας πορίζεται ὠφελείας. Ἦδη δὲ  
 »φέρων τὰς παραστάσεις ταύτας ἐπιβαίνει εὐχερῶς ἐπὶ τῆς ὑπερκειμένης  
 »βαθμίδος. *Τέταρτον σχολικόν έτος.* Ἡ ἱστορία τῶν Κριτῶν καὶ τοῦ  
 »Μωϋσέως. Ἐν ταύτῃ αἱ κοινωνικαί, ἠθικαί, πολιτικαὶ σχέσεις εἶναι πολ-  
 »λῶ ποικιλώτεροι, ἀλλ' ὁ παῖς εὐχερῶς ἀντιλαμβάνεται αὐτῶν, διότι φέ-  
 »ρει ἤδη ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίας παραστάσεις, ἵνα γείνη

»τελεῖα αὐτῶν ἀφομοίωσις (Assimilation). Ἐννοεῖται δὲ οἰκοθεν (;) ὅτι  
 »ταῦτα ἀποτελοῦσι σφαίρας παιδαγωγικὰς (Concentrationsfragen), ἐν  
 »αἷς τελοῦνται αἱ ἀναπτύξεις καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων, τῆς ὕλης λαμ-  
 »βανομένης ἐκ τῶν ἐν ταῖς σφαίραις ταύταις περιεχομένων· οἷον ἐν τῷ  
 »δευτέρῳ σχολικῷ ἔτει ἀπαντᾷ ὁ παῖς τὸ πῦρ, ὅπερ ὁ Ῥόβινσον διὰ τῆς  
 »προστριβῆς λίθων ἐξεπορίζετο· τοῦτο μεταχειρίζεται ὁ διδάσκαλος ὡς  
 »ὕλην διὰ τὸ μάθημα τῆς στοιχειώδους φυσικῆς. Ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ ἀπαντᾷ  
 »ὅτι ὁ Ῥόβινσον διήκνυσε 4, 6, 12 ὥρας ἐν μιᾷ ἐκδρομῇ· τοῦτο χρησιμεῖ  
 »ὡς ὕλη διὰ τὴν Ἀριθμητικὴν κ.τ.λ. Ὅστε φαίνεται καθαρῶς ἡ σχέσις  
 »τῶν μαθημάτων ἐνταῦθα πρὸς ἄλληλα καὶ ἡ βαθμιαία πρόοδος κατὰ  
 »τὴν γενετικὴν μέθοδον. Τοιαύτη δὲ διδασκαλία ἄγει τὸν παῖδα κατὰ  
 »φύσιν ἐκ τῶν ἀτελεστέρων πρὸς τὰ τελειότερα καὶ μορφώνει αὐτοῦ ἐναρ-  
 »μονίως νοῦν, βούλησιν καὶ καρδίαν.» Περὶ τῶν λοιπῶν ἐτῶν δὲν μᾶς  
 λέγει ὁ κ. Κεχαγιᾶς.

Κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ὁ σκοπὸς τοῦ σχολείου, ὁ ἐγγυτάτω, εἶναι  
 ἡ μάθησις, ἐν μὲν τῷ Α'. ἔπει, τῶν παιδαγωγικῶν παραμυθίων, ἐν τῷ Β',  
 τοῦ Ῥόβινσον, ἐν τῷ Γ' καὶ ἐν τῷ Δ'. τῆς ἰσορίας τῶν πατριαρχικῶν χρό-  
 νων (ἄρα μόνον τοῦ Νῶε, Ἀβραάμ, Ἰωσήφ κ.τ.λ. ἢ καὶ τῶν Ὀμηρικῶν χρό-  
 νων;) καὶ τῶν Κριτῶν καὶ Μωϋσεως· ταῦτα δὲ, δῆλον ὅτι οὐχὶ ὡς ἱερὰ  
 μαθήματα, ἀλλὰ διότι ἐν αὐτοῖς παρίστανται ἀρχαὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου,  
 διὸ καὶ ἀδιάφορον εἶναι, ἂν ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ, ἢ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα, ἢ ἀλ-  
 λαχοῦ εὐρίσκονται αἱ ἀρχαὶ αὗται, ποῖον ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ προτιμῆσι  
 τις. Ἄλλα δὲ μαθήματα κατὰ τέσσαρα ταῦτα ἔτη ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ  
 ἀνωτέρου προγράμματος<sup>1</sup> δὲν διδάσκονται· διότι δῆλον ὅτι ἀντιβαίνει  
 τοῦτο εἰς τὴν Concentration. Διδάσκονται ἐν τούτοις στοιχειώδη φυσι-  
 κήν! Πῶς; Ὅταν θὰ τύχη ὁ Ῥόβινσον νὰ ἀνάπτη τὸ πῦρ του! Διδάσκον-  
 ται καὶ ἀριθμητικὴν! Πῶς; Δι' ὑπολογισμοῦ τῶν ὥρων τῆς πορείας του!  
 Ἄν δὲ τύχη ἐν τῷ Ῥόβινσον νὰ ἀπαντῶνται πρῶτον διαιρέσεις, καὶ  
 ἔπειτα προσθέσεις; Τοῦτο βέβαια δὲν εἶναι βιαία μετάβασις· διότι ἡ  
 ἀριθμητικὴ δὲν σημαίνει τίποτε εἰς τὸ ψυχολογικὸν σύστημα τοῦ κ. Κε-  
 χαγιᾶ, ἐπομένως καὶ ἂν μάθουν καὶ ἂν δὲν μάθουν εἶναι σχεδὸν ἀδιάφο-  
 ρον. Ἀρκεῖ ὅτι τὸ κύριον μάθημα δὲν κάμνει πηδῆματα.

<sup>1</sup> Ὅπερ ὁ κ. Κεχαγιᾶς δίδει πλήρες τῶν τεσσάρων ἐτῶν, διότι προλέγει τάδε.  
 «Ἐπὶ τῆς ὑγιεινότητος καὶ ὀρθοτάτης ψυχολογικῆς ταύτης ἀρχῆς ἐπερειδόμενοι οἱ  
 νεώτεροι ψυχολόγοι παιδαγωγοὶ συνέταξαν τὸ σχολικὸν αὐτῶν πρόγραμμα, ο ὅ-  
 τινος ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη.»

Οὕτω δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν τὴν περιέργον ταύτην μέθοδον παρὰ θέτοντες καὶ ἄλλων Ἑρβατιανῶν γνώμας. Κατὰ τούτους, ἐπειδὴ ἡ κατανόησις τοῦ Ἑρβανίου ἀπαιτεῖ γνώσεις γεωγραφικὰς τῆς ὅλης γῆνης σφαιρᾶς, πρέπει νὰ ἀρχίζῃ τῆς γεωγραφίας τὸ περὶ σφαιρικοῦ σχήματος, ἠπείρων, ὠκεανῶν, Ἰσημερινοῦ, Ἀγγλίας κ.λ.π. ἀπὸ τοῦ Β'. σχολικοῦ ἔτους, εἰς παῖδας λοιπὸν ἐπτάετείς, ἐν ᾧ τὰ Γερμανικὰ σχολεῖα προσφέρουσι τὰς γνώσεις ταύτας τοῦλάχιστον εἰς δωδεκαετείς προαναπτυσσόμενους ἐπὶ ἐξαιτίαν καὶ προηγηθέντων τῶν τῆς πατρίδος καὶ τῆς Εὐρώπης. Καὶ ἐπειδὴ εἰς ἄλλο τι ἀνώτερον ἔτος ἐπιθυμοῦσι νὰ διδάσκηται ὁ Ἡρόδοτος, ἡ Γεωγραφία ὡς δορυφόρος αὐτοῦ, θὰ τρέχῃ κατόπιν αὐτοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὴν Φοινίκην, εἰς τὴν Σκυθίαν καὶ ἔπου ἄλλου τυγχάνει ἐκάστοτε νὰ ταξειδεύῃ ὁ Ἡρόδοτος. Ὡσαύτως καὶ ἡ φυσικὴ ἱστορία κ.τ.λ. Ὁμοίως ὅτε καὶ εἰς ἄλλο ἀνώτερον ἔτος θὰ διδάσκηται ὁ Δημοσθένης. Οἱ δὲ κλασικοὶ οὗτοι δῆλον ὅτι οὐχὶ μόνον θὰ προσφέρονται εἰς τοὺς παῖδας ἐν μεταφράσει, ἀλλὰ καὶ περικοπτόμενοι, ἀναπτυσσόμενοι, συνοψιζόμενοι, ἐν γένει πάσχοντες πάντας τοὺς ἀναγκαίους χυλισμούς, δι' ὧν θὰ καταστῶσιν εὐχρηστοὶ εἰς τὰ δημοτ. σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἴσα ἴσα θὰ ἐκφύγῃ τὸ πνεῦμα αὐτῶν, αὐτὴ ἡ κλασικότης των, καὶ θὰ μείνῃ ὑποστάθμη πᾶν ὅ,τι περιέχει πᾶσα μυθολογία καὶ πᾶσα ἱστορία σήμερον γραφομένη. Τὴν ἱστορίαν δὲ θέτουσιν εἰς τὸ κέντρον τῶν μαθημάτων, τὴν δὲ διδασκαλίαν αὐτῆς ταυτίζουσι μετὰ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας, μετὰ τῶν καθημερινῶν ἀναγνωσμάτων. Ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι καὶ κλασικὰ, ἀξιοῦσιν, ὅτι πρέπει νὰ διδάσκωνται μόνον ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς καθ' ὅλου ἱστορίας, ὅσα ἔτυχον κλασικῆς συγγραφῆς ὡς οἱ ἐν τῷ Ἡροδότῳ Ἑλληνικαί, Αἴγυπτιακαί, Φοινικικαί, Σκυθικαί κ.λ.π. ἱστορίαι, αἱ ἐν τῷ Θουκιδίδῃ, αἱ ἐν τῷ Ξενοφῶντι οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ ἐν τῷ Ἀρριανῷ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, πολὺ ὀλιγώτερον τὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διότι δὲν ἔτυχον κλασικῶν συγγραφῶν. Καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν ὅτι εἴμεθα λαὸς γόνιμος εἰς πρωτοτυπίας. Διὰ τούτου δὲν θέλομεν ἀκόμη νὰ εἴπωμεν ὅτι τινὲς τῶν ἰδεῶν των δὲν ἐνδέχεται νὰ εἶναι καὶ ὀρθαί· ἀλλ' ὅτι δίκαιον εἶναι νὰ μὴ ἀποδίδωσιν εἰς τὸν Ἑρβατιανὸν ἰδέας, ὧν ἐκεῖνος ἀκριβῶς τὰς ἐναντίας φαίνεται προσθεύων, ἀλλ' ὡς ἰδίαις ἑαυτῶν νὰ προσπαθῆσιν νὰ πείσωσι τοὺς περὶ ταῦτα διατρέχοντας περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν, δι' ἐπιστημονικῶν διατριβῶν καὶ διὰ δοκιμασιῶν δέ, αἵτινες ὅμως ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ προξενήσωσιν ὡς οἶον τε ἐλαχίστην ζημίαν, καθὼς κάμνουσιν ἐν Γερμανίᾳ, καθὼς καὶ αὐτὸς καὶ ὁ κ. Ziller κάμνει, ὅστις συνέστησεν ἰδιωτικὸν σχο-

λεῖον, δι' οὗ πειράται νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὀρθότητα τῶν πολλάκις ἤδη δημοσιευθειῶν ἰδεῶν του.

Ἄς βασανίσωμεν ἤδη τὸ πρόγραμμα τοῦτο τοῦ κ. Κεχαγιᾶ, ἐν πρώτοις διὰ τῆς Λυδίας λίθου τοῦ Ἑρβάρτου. Κατ' ἀρχὰς ἀποροῦμεν πῶς τοσοῦτον κατεφρόνησε τοῦ Ἑρβάρτου, τὰ τοιαῦτα ὑφαίνων; Πῶς ἐννοεῖ διὰ τοιαύτης Γεωγραφίας καὶ τοιαύτης Ἀριθμητικῆς καὶ τοιαύτης φυσικῆς νὰ ἐξεγείρῃ τὴν πολλαπλότητα καὶ ἰσορροπίαν τῶν διαφερόντων; Πῶς θὰ ἐγερθῇ τὸ ὑπὲρ τῶν μαθημάτων τούτων διαφέρον τῶν παιδῶν, ὅταν ταῦτα διδάσκωνται ἐκ παρεργου,<sup>1</sup> ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐπιστάσεως, καὶ ἀνατρεπομένου ἢ εἰς οὐδὲν λογιζομένου τοῦ οὐσιωδεστάτου τῶν παιδαγωγικῶν ἀξιωμαίων, τοῦ ἀπὸ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα! ἀπὸ τῶν ἐγγυτέρω ἐπὶ τὰ ἀπωτέρω! ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων ἐπὶ τὰ συνθετώτερα; Καὶ πᾶσαι αἱ στρεβλώσεις αὐταὶ πρὸς τί; *Ἴρα ὁ παῖς ψυχολογικῶς παιδευθῆ, ἀρχίζων ἀπὸ τῆς γνώσεως βίου ἀτελειστάτου, οὕτως εἰπεῖν, τῆς νηπιακῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ βαθμηδὸν προβαίτων ἐπὶ τὴν γνῶσιν τελειότερου βίου.* Ἀλλὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἑρβατος περὶ τῆς ἱστορίας μόνον, ὅτι οὕτω πρέπει νὰ ἀρχίζῃ<sup>2</sup> καὶ τὰ εἶπε, (ἰδίᾳ περὶ Ὀδυσσεύς) περὶ παιδῶν οἵτινες μέλλουσι νὰ διεξέλθωσιν ὁμαλῶς ὅλην τὴν ὁδὸν τῆς παιδεύσεως, καὶ περὶ παιδῶν, οἵτινες μέλλουσι νὰ ἔχωσι τὴν ἀξίωσιν νὰ *καλῶνται οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους καὶ κατ' ἐξοχίην αὐτοὶ νὰ ῥυθμίζωσι τὴν κοινὴν γνῶμην.* Δῆλον, ὅτι λέγει ταῦτα περὶ τῆς ἐν τοῖς Γυμνασίοις μεθόδου τῆς διδασκαλίας, ὅτι «Κατὰ τὴν παιδαγωγικὴν διδασκαλίαν πρέπει νὰ ἀρχεταὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἢ δὲ σπουδὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Ὀδυσσεύς. (Herbart: Zur Anleitung, die Odyssee mit Knaben zu lesen.) Καὶ ἐννοεῖ ὅτι προηγουμένως μέχρι τοῦ 9<sup>ου</sup> ἔτους τοῦλάχιστον θὰ προπαρασκευάζωνται εἰς τοῦτο μαθάνοντες τοῦ σημερινοῦ βίου τὰ ἀπλοῦστατα πράγματα.<sup>3</sup> Τι δὲ πράγματι δύναται καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἂς ἀκούσωμεν ἀνδρὸς ἐπιστημονικοῦ ἅμα καὶ πρακτικοῦ τοῦ περιωνύμου Disterweg. «Ἄς διορθῶνῃ ἕκαστος τὴν μέθοδον, ὅπως θέλει· τὰ ὅρια τῆς παιδικῆς διδασκαλίας εἰσὶν ἀνυπέροβητα. Μέχρι τοῦ 12 καὶ 15 ἔτους εἶναι καὶ μένει ὁ ἄνθρωπος παιδίον κατὰ τὴν διάνοικον, ὡς καὶ κατὰ τὰ ἔτη. Ἀνάγνωσις, γραφή, ἀριθμητικὴ, ὠδική, θρησκευτικὰ, καὶ τινὰ τεμάχια τῶν καλουμένων κοινοφελῶν γνώσεων, voilà tout! καὶ ἐν ἀκόμῃ ἑκατὸν Πιστολόζαι ἀναδειχθῶσι.»

Οὕτω ἀποφάνονται οἱ σωφρονούντες Γερμανοὶ μετὰ 8 ἔτη τῆς μαθη-

<sup>1</sup> Ἴδε ἀνωτέρω (Τευχ. ΣΤ'. σελ. 182.)

<sup>2</sup> Αὐτόθ.

<sup>3</sup> Ἴδ. ἀνωτ. (Τευχ. ΣΤ'. σελ. 181.)



τείας καὶ μὲ τακτικὴν φρόνησιν καὶ μυρία ἄλλα πλεονεκτήματα Ἡμεῖς ἄς κολακευώμεθα ὅτι διὰ τῆς μαγικῆς μεθόδου τοῦ ψυχολογ. συστήματος θὰ κατορθώσωμεν μὲ τὰ 4—6 ἔτη καὶ ἄτακτον φρόνησιν καὶ μυρίας ἄλλας ἐλλείψεις νὰ διεκπορεύσωμεν τοὺς Ἑλληνόπαιδας δι' ὅλης τῆς ὁδοῦ, ἣν διήνυσεν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς νηπιακῆς του ἡλικίας μέχρι τῆς σημερινῆς του, καὶ οὕτω νὰ ἀναβιβάσωμεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἰδεώδες τῆς προσωπικότητος. Καὶ οὕτω μὲν τὰ τοῦ κ. Κεχαγιᾶ, μετρούμενα διὰ τοῦ μέτρου τοῦ Ἐρβάτου ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Concentration. Ἄλλ' ἄς ἐξαγάγωμεν τὰ δόγματα ταῦτα ἐτι μᾶλλον ὑπὸ τὰς ἡλικίας αὐγὰς, ἵνα γνωρίσωμεν αὐτὰ ἐναργέστερον.

Ὁ Bock ἐν τῇ περὶ συγκεντρώσεως τῆς διδασκαλίας πραγματεῖα τοῦ (in Schmid's Encyklopaedie) λέγει. « Περὶ τούτου πάντες εἰσι σύμφωνοι, ὅτι μόνον τὸ ὑποκείμενον, ὁ μαθητῆς, δύναται νὰ εἶναι τὸ κέντρον, καὶ μόνον διὰ τῆς προσαρμογῆς τῶν διαφόρων μαθημάτων πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας, τῆν ὁποῖαν ἡ ἀμοιβαία αὐτῶν ἐπικοινωνία (das Ineinandergreifen) μέλλει νὰ ἐπιφέρει ἐπὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως, διὰ τούτων δύναται νὰ ἐπέλθῃ συγκέντρωσις. Ἄν τοῦτο κατεῖχeto πάντοτε σαφῶς καὶ συνεπῶς, δὲν ἤθελόν ποτε ἐπιμεῖναι τινὲς ἀξιοῦντες νὰ τεθῆ ὡς κέντρον ἐν μάθημα ὑπὸ τῆν δε τῆν ἐννοϊαν, δηλ. νὰ ἀποτελῆ τοῦτο τὸ ἕλικόν κέντρον καὶ τὸ μόνον παιδευτικὸν στοιχεῖον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου . . . »

Ἴδου τί ἐστὶ συγκεντρώσις τῆς διδασκαλίας.

Καὶ κατωτέρω κατὰ τοῦ Voelter, ἀξιοῦντος ὑπὲρ τῆς Ἑραῆς γραφῆς, ὅτι ὁ κ. Κεχαγιᾶς ὑπὲρ τῶν παιδαγωγικῶν παραμυθίων, τοῦ Ῥοβινσῶνος κ.τ.λ. λέγει. « Ἐκ τοῦ ὅτι σύμπασα ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ φέρῃ ἢ νὰ λάβῃ τὸν χριστιανικὸν τύπον, διόλου δὲν ἔπεται ὅτι ἡ κοσμογονιστικὴ διδασκαλία (=γεωγραφία, ἱστορία, φυσικὴ κ.τ.λ.) ἵνα λάβῃ θρησκευτικὸν τύπον, πρέπει νὰ προσαρτηθῆ εἰς τὴν Ἑραὴν γραφὴν. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι, ἵνα καταστήσῃ τις τὴν Ἑραὴν ἱστορίαν σαφῆ, ἔχει χρεῖαν πλήθους γεωγραφικῶν, φυσικῶν, ἱστορικῶν γνώσεων κατὰ τοσοῦτον νομίζομεν καὶ ἡμεῖς συνάφειαν τινὰ ἀναγκαίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις αὐτῆς θεωρητῆα ὡς ἄμεσος ἀποκάλυψις Θεοῦ. Ἐπίσης δεχόμεθα, ὅτι κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἑραῆς γραφῆς π. χ. ἐν τοῖς Ψαλμοῖς, ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰῶβ (κεφ. 38—41) παρουσιάζονται πολυειδεῖς ἀφορμαὶ πρὸς φυσικὰ διδάγματα, καὶ δὲν θέλομεν διόλου νὰ παρατρέχωνται ταῦτα. Ἀλλὰ ταῦτα δύνανται μόνον κατὰ τοσοῦτον νὰ ἔχωσι τὸν τόπον των, καθόσον συντελοῦσιν εἰς διασάφησιν καὶ κατάληψιν τοῦ Ἱεροῦ λόγου.

Ἄλλως οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ ἀφαιρέσῃ τις ἀπὸ τῶν φυσικῶν τὸ αὐθυπόστατον, καὶ ἢ νὰ προσαρτᾷ αὐτὰ εἰς τὴν Ἑραὴν γραφὴν, ὡς συνοπτικὰ διδάγματα, ἢ ἐν τῷ προγράμματι τοῦ σχολείου νὰ θέτῃ ἰδιαιτέρας ὥρας διὰ τὸ μάθημα τῶν φυσικῶν τῆς Ἑραῆς γραφῆς. Δὲν εἶναι ἄρα ἢ γε οὐδεμία ἄλλη ὁδὸς παρὰ ταύτην δυνατὴ εἰς χριστιανικὴν θεωρίαν τῆς φύσεως; Ἡ μᾶλλον δὲν ἐπιτυγχάνει τις δι' ἄλλης ὁδοῦ τὸν σκοπὸν πολὺ λυσιτελέστερον καὶ κάλλιον ἢ διὰ ταύτης; Τοῦ Κυρίου ἢ γῆ πάσα, καὶ ἢ πατρικὴ. Ὅθεν πρέπει καὶ οἱ παῖδες μὲ τὸ βλέμμα χριστιανικοῦ πνεύματος νὰ μάθωσι νὰ βλέπωσι καὶ νὰ ἀγαπῶσιν αὐτήν. Διδάσκων τις τὰ φυσικὰ μόνον ὡς παράρτημα τῆς Ἑραῆς Γραφῆς, ἐκβάλλει αὐτὰ ἔξω τοῦ πατρικοῦ ἐδάφους καὶ τὰ μεταφέρει εἰς ἕδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ παῖδες δὲν κατοπτρεύουσιν αὐτὰ. »

Οὕτω κρίνεται περὶ γνώμης τιθείσης τὴν Ἑραὴν Ἱστορίαν εἰς τὸ κέντρον τῶν μαθημάτων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ προσαρτώσεως τὰ ἄλλα μαθήματα εἰς αὐτήν. Πῶς ἄρα πρέπει νὰ κρίνῃ τις περὶ γνώμης τιθείσης εἰς τὸ κέντρον τῶν μαθημάτων δημοτικοῦ σχολείου παραμυθία, Ῥοβινσῶνας, Ὁμήρους, καὶ τὰ τῆς Ἑραῆς γραφῆς ἀπλῶς ὡς Ἑβραϊκὴν ἱστορίαν ἢ μυθολογίαν;

Καὶ ὁ Naegel αὐτόθι λέγει τάδε. « Ἡ δοξασία ὅτι ἐν τῇ ἐκφράσει «Concentration des Unterrichts» δὲν περιέχεται εἰκὼν τις, ἀλλ' ἐννοία, ἔχει παραγάγει οὐχὶ σπανίως εἰς τὰς χονδροειδεστάτας ἀποπλανήσεις. Κατεσκευάσθησαν ἀναγνωστικὰ βιβλία, δι' ὧν ἐπὶ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας τῶν Γερμανικῶν ἢ ξένης τινος γλώσσης ταῦτοχρόνως ἔπρεπε νὰ διδάσκηται ἱστορία, γεωγραφία, φυσικὴ ἱστορία, φυσικὴ, ἀκόμη καὶ γεωργία, ὥστε ὁ μαθητῆς κατὰ τὸ τέλος ὥρας τινος διδασκαλίας μάλιστα ἤξευρεν ἂν κατ' αὐτὴν ἔμαθε Γερμανικὰ, Γαλλικὰ, γεωγραφίαν, ἢ τὴν καλλιέργειαν τῶν γογγυλίων. Ἴνα ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία καταστῆ ὁ πυρὴν πάσης διδασκαλίας, ἤξιώσαν, νὰ ἐπέλθῃ ἢ ἀριθμητικὴ τὴν ὕλην τῆς ἐκ τῆς Ἑραῆς γραφῆς, καὶ οὕτως ἐθυσίασαν τὸν σκοπὸν (τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν) εἰς τὸ μέσον (τὴν ἀριθμητικὴν).<sup>1</sup> »

Εἶπομεν ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἐννοεῖ ὅτι μᾶς δίδει πλήρες τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῶν 4 ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν αὐτῷ οὐδὲν λέγει περὶ ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, ἐδικαιούμεθα ἤδη καὶ ἐκ τούτου νὰ

<sup>1</sup> Διότι καταστρέφεται καὶ τρόπον τινὰ βεβηλοῦται τὸ ἱερὸν μάθημα, ὅταν τις κατὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἀρχίζει ἀριθμητικὴν ἢ ἄλλου μαθήματος διδασκαλίαν.



πιστεύωμεν ὅτι ταῦτα πράγματι καταργεῖ τὸ ψυχολογικὸν τοῦ πρόγραμματος· ἀλλὰ καὶ διότι εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν τοῦ ψυχολογικοῦ συστήματος, τὸ ἰδεώδες τῆς προσωπικότητος, δὲν φαίνεται νὰ συντελεσθῇ τι τὰ βάναισα ταῦτα χειροτεχνήματα. Ἄλλ' ὅμως ἐν τῷ περὶ πρώτης διδασκαλίας, περὶ τῆς ὁποίας ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀκόμη δὲν καταλαμβάνομεν, ἕως ποῦ εἶναι τὰ ὄρια τῆς, καὶ τί τὴν χωρίζει ἀπὸ τῆς ἄλλης, ἐκεῖ μᾶς λέγει ὁ κ. Κεχαγιᾶς καὶ περὶ ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ περὶ τῆς διδασκαλικῆς μεθόδου αὐτῶν πολλὰ καὶ περίεργα καὶ ἐπαγωγὰ, ἅτινα καὶ ἡμεῖς παραθέτομεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας χάριν ψυχαγωγίας.

«Κατὰ πρῶτον ἐνασχολοῦνται οἱ παῖδες μετὰ τῶν προτύπων λέξεων. Ἐσημειωτέον δὲ ὅτι πρότυποι λέξεις καλοῦνται ἐν τῇ παιδαγωγικῇ γλώσσῃ αἱ γραφόμεναι ὡς καὶ προφέρονται· οἷον πρὸς, κατὰ, λόγος· οὐχὶ δὲ αὐλός, αὐτὸς κ.τ.λ. Διότι πρῶτος ὀρθογραφικὸς κανὼν διὰ τοὺς παῖδας ἔδεν νὰ εἶναι ἡ προφορὰ, ἅτε τῶν παιδῶν μὴ δυναμένων νὰ ἀντιλαμβάνωνται λογικῶν γραμματικῶν κανόνων.»

Ἔχομεν λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα τὰ Normalwoerter, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ μὲν τοῦ **Kehr** μεταφράζονται «κανονικαὶ λέξεις,» τὰ δὲ ἑαυτοῦ «πρότυποι λέξεις» καὶ τὰ μὲν τοῦ **Kehr** εἶναι· ὄρολόγιον, πῖλος, δρέπανον, γλαῦξ, κύων κ.τ.λ. τὰ δὲ τοῦ κ. Κεχαγιᾶ, καθόσον τὸν ἐννοοῦμεν, εἶναι· πρὸς, κατὰ, ἐπὶ, παρὰ, ἀμφί, ἀπό, διὰ, περὶ, λόγος, τέλος, θάνατος, γένος, κλέος, κακία, μανία κ.τ.λ. δηλαδὴ λέξεις γραφόμεναι ὡς καὶ προφέρονται.

«Εἶτα κατατάσσουν οἱ παῖδες τὰς λέξεις εἰς οἰκογενείας, ἵνα εὐκολώτερον διατηρῶσιν αὐτὰς ἐν τῇ μνήμῃ· οἷον λόγος, λόγιος, λογικός, λογικός κ.τ.λ.»

Ἡμεῖς ἐπεθυμοῦμεν νὰ μᾶς ἐξέθετε καὶ τὰ λοιπὰ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐθαυρήθη ὁ κ. Κεχαγιᾶς, ἅς τὰ ἐκθέσωμεν ἡμεῖς κατὰ τὴν ὑφήγησιν αὐτοῦ· «λογικῶς, λογιζομαι, λογιστής, λογιστέον, λογιστικός, λογιστήριον· λόγος, εὐλογος, εὐλογῶ, εὐλογημένος, εὐλογία, ἄλογος, τὸ ἄλογον, ἀλόγιστος, ἀσυλλόγιστος, συλλογίζομαι, ὑπολογίζω, ἀπολογισμὸς κ.τ.λ.» τὸ θέτομεν καὶ ἡμεῖς βαρυνθέντες.

«Ἐννοεῖται δὲ οἰκοθεν ὅτι ἐκάστη μικρὰ πρότασις δέον νὰ χωρίζεται σαφῶς εἰς τὰς λέξεις, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται· ἐκάστη δὲ λέξις εἰς συλλαβὰς καὶ ἐκάστη συλλαβὴ εἰς τὰ γράμματα, ἅτινα οἱ παῖδες δέον ν' ἀπαγγέλλωσι καθαρῶς.»

Ταῦτα ἐννοοῦνται οἰκοθεν, ἀφοῦ τὰ λέγει καὶ τὰ ἐφαρμόζει καὶ ὁ **Kehr**.

«Καθόσον δὲ ἀναφέρεται εἰς τὴν γραφὴν, πρὸς ἀποφυγὴν τεχνικῶν ση-

»μείων, οἷα τὰ ἐν χρήσει παρ' ἡμῶν, ἐν τῇ πρώτῃ διδασκαλίᾳ, διότι ταῦτα ἢ μᾶλλον ἐπισπῶσι τὴν προσοχὴν τοῦ παιδὸς καὶ ἀποτρέπουσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οὐσιωδέστερου, ἐλαττοῦντα οὕτως ἀσυγγνώστως τὸν κρᾶτιστον τῆς παιδείας μοχλόν, τὸ διαφέρον (**Interesse**), μεταχειρίζονται οἱ ψυχολόγοι ὡς πρῶτα παραστατικά μέσα ἐπὶ μὲν τῶν βάθρων, διὰ μὲν τὴν πρῶτασιν μακρὰν τινα ξυλίνην βάρθρον, ἣν θέτουσιν οἱ παῖδες ὀριζοντίως ἐπ' αὐτῶν, διὰ δὲ τὰς λέξεις μικροτέρας τοιαύτας, πρὸς ἐνδειξιν δὲ τῶν συλλαβῶν μικρὰς τινὰς καθέτως ὑπὸ τὴν ὀριζοντίαν· διὰ δὲ τὰ γράμματα φακῆν, εἴ τι ἕτερον παρεμφερὲς ταύτῃ· ἐπὶ δὲ τῶν ἀθακίων καὶ τοῦ πίνακος ὡς ἐξῆς·

»  διὰ τὴν πρότασιν, καὶ  διὰ τρεῖς λέξεις, ὧν ἡ

πρῶτη μονοσύλλαβος, ἡ δευτέρα δισύλλαβος, ἡ τρίτη τρισύλλαβος. Οὕτω δὲ διὰ τῆς ἀπλοποιήσεως τῶν παραστατικῶν μέσων καὶ ἡ προσοχὴ τοῦ παιδὸς συγκεντροῦται ἐπὶ τοῦ οὐσιώδους τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸ διαφέρον αὐτοῦ ἐπιρρωννύεται καὶ ἡ μνήμη ἀπαλλάσσεται φόρτου περιττοῦ. Πλὴν δὲ τῶν προειρημένων παραστατικῶν μέσων ἐν τῇ πρώτῃ διδασκαλίᾳ συμβάλλουσιν οὐ σμικρόν, ἵνα αἱ χώρου παραστάσεις βαθέως ἐγχαράττωνται ἐν τῇ παιδικῇ μνήμῃ, καὶ αἱ διὰ τῆς κινήσεως τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἀπομιμήσεις τῶν μορφῶν τῶν γραμμάτων· οἷον δι' ὀριζοντίως κινήσεως αὐτῆς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ δηλοῦται ὅλη ἡ λέξις· διὰ δὲ καθέτων κινήσεων αὐτῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω δηλοῦνται αἱ συλλαβαί· εἶτα δὲ διὰ μιμήσεως τῆς μορφῆς τῶν χαρακτῆρων τοῦ ἀλφαβήτου τὰ γράμματα.»

Ἐνταῦθα μᾶς ἀποκαλύπτεται ἐν ὅλῃ τῆς τῆς δυνάμει ἡ ψυχολογικὴ πρᾶξις. Πρὸς ἀποφυγὴν, λέγει, τεχνικῶν σημείων (δηλονότι τῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἕκαστος ἔρχεται εἰς τὸ σχολεῖον οὐχὶ διὰ τὴν ἀποφύγη, ἀλλὰ διὰ τὴν συλλάβην), ἐπειδὴ ταῦτα ἔλκουσι πρὸς ἑαυτὰ τὸ διαφέρον καὶ ἀπάγουσιν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ οὐσιωδέστερου, δίδονται εἰς τὰς χεῖρας τῶν παιδῶν (ἐπὶ τῶν βάθρων, λέγει) ξυλάρια ἄλλα μεγαλειότερα καὶ ἄλλα μικρότερα, καὶ φακῆ, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν ψυχολογικὴν πρᾶξιν, δὲν ἔλκουσι τὸ διαφέρον πρὸς ἑαυτὰ, ἀποτρέποντα αὐτὸ ἀπὸ τοῦ οὐσιωδέστερου! Ἐν ὅμως πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ἐπιτυχέστατον ἐν τῇ μεθόδῳ ταύτῃ, ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ψυχολογικοῦ συστήματος, ἡ φαντασία τῶν παιδῶν ἐπιρρωννύ-

ται θαυμασίως, αναγκαζομένων να φαντάζονται την ραβδον ως πρότασιν, και τὰς φακὰς ως γράμματα. Ἄλλως δὲ τὸ μάθημα δὲν θὰ εἶναι διόλου ἀτερπὲς εἰς τοὺς μικροὺς, ἀν μάλιστα ἀντὶ φακῶν τοῖς ἐδίδοτο *bonbons* κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Basedow.

Περὶ τῶν κινήσεων τῆς χειρὸς πρὸς παράστασιν λέξεων, συλλαβῶν, γραμμάτων, σιωπῶμεν, ἐπιβεβαιούντες μόνον ὅτι και τοῦτο τὸ παιγνίδιον δὲν θὰ εἶναι ἀηδὲς εἰς τοὺς μικροὺς.

» Ἄφου οἱ παῖδες ἀποκτήσωσι πλήρη συνείδησιν τούτων, παρέχονται αὐτοῖς γράμματα ὑπὸ ἀπλουστάτην μορφήν· οἷον τὸ α διὰ δύο πλαγίων γραμμῶν και μιᾶς στιγμῆς (//.) τὸ δὲ β διὰ μιᾶς πλαγίας γραμμῆς και μιᾶς στιγμῆς (/.) κ.τ.λ.

Ἐάλιν τὸ οὐλόμενον κ.τ.λ. Ἄλλ' ἐπεθυμοῦμεν, νὰ ἐβλέπομεν και τὰ λοιπὰ ἐκεῖνα ἐκτιθέμενα, διὰ πόσων στιγμῶν και πόσων γραμμῶν και ποίων και πόσων πλαγιώσεων αὐτῶν θὰ παρείχοντο και τὰ λοιπὰ 22 γράμματα εἰς τοὺς παῖδας ὑπὸ ἀπλουστάτην μορφήν, καθὼς λέγει. Νομίζω ἐν τούτοις, ὅτι ἀντὶ παντὸς ἄλλου θὰ ἠδύνατο ὁ κ. Κεχαγιᾶς νὰ μεταχειρισθῆ τὸ ἔτοιμον ἀλφάβητον τοῦ τηλεγράφου· διότι ἐκεῖνο, ὡς γνωστὸν, σύγκεται ἐκ γραμμῶν και στιγμῶν, ἅρα ἔχει τὴν ἀπλουστάτην μορφήν. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ πῶς εἶναι ἀκόλουθον, ἀφου πρότερον οἱ παῖδες ἀπομιμοῦνται διὰ τῆς χειρὸς τὴν μορφήν τῶν χαρακτῆρων τοῦ ἀλφάβητου, ὕστερον παρατίθενται αὐτοῖς τὰ γράμματα ὑπὸ τὴν εἰρημένην ἀπλουστάτην μορφήν. Ἐνταῦθα δικαιούμεθα και ἡμεῖς πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ πτωχοῦ *Kehr* νὰ ἀνατρέψωμεν τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν και νὰ ἐπιφωνήσωμεν· Εἰς τοιαύτην ἀκολουθίαν ἐμπίπτει ἢ μὴ ὑπὸ τῆς πείρας καθοδηγουμένη θεωρία!

« Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σχολικὸν ἔτος εἰσάγεται ἡ χρῆσις τῶν συνήθων ἀλφάβητικῶν χαρακτῆρων και τῆς ἀναγνωστικῆς μηχανῆς (*Lesemachine*). »

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος, λέγει τὸ καθ' αὐτὸ πρόγραμμα τοῦ κ. Κεχαγιᾶ ὅτι οἱ παῖδες εἰσέρχονται εἰς τὴν προϊστορικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅ ἐστὶ εἰς τὸν Ῥοβινσῶνα, ὅπερ δὲν καταλαμβάνομεν καλῶς τι σημαίνει, ἅρα ὅτι ἀναγινώσκουσιν αὐτόν, ἢ ὅτι διδάσκονται ἀκροαματικῶς, ἢ μήπως τάχα ὅτι θὰ ζῶσι και αὐτοὶ ὡς ὁ Ῥοβινσῶν. Ὅπως δὴποτε τὸ νὰ ἀναγινώσκηται ὁ Ῥοβινσῶν δὲν πιστεύομεν νὰ ἐννοῆ ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἀφου κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος εἰσάγεται ἡ χρῆσις τῶν ἀλφάβητικῶν χαρακτῆρων. Εἰκάζομεν ὅτι θὰ διδάσκηται ἀκροαματικῶς. Ἄλλ' ἄλλοι ὀπαδοὶ τοῦ Ἐρβάρτου παρ' ἡμῖν προσβέουσιν ὅτι πρέπει νὰ ἀναγινώσκηται ὁ Ῥοβινσῶν τὸ β'. ἔτος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ δύνασθαι μαθηθῆναι ἀκροαματικῶς

ἀπὸ τοῦ δύνασθαι μαθηθῆναι δι' ἀναγνώσεως ἀπέχει καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν. Ἴνα δυναθῶσιν οἱ παῖδες νὰ ἀναγινώσκωσι τὸν Ῥοβινσῶνα (ὅπως και ἡμεῖς και οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἐρβάρτου βεβαίως ἐννοοῦσι τὴν ἀνάγνωσιν,) ἀπαιτοῦνται τοῦλάχιστον τρία ἔτη πρότερον νὰ διδάσκωνται ἀνάγνωσιν. Ποῖον παντοπόλιον προγραμμάτων και μεθόδων θὰ εἴχομεν, ἀν, ἐγκαταλείποντας τὰ δεδοκιμασμένα, ὡς τετριμμένα και ἔωλα, ἠθέλομεν ἀκολουθεῖ μόνον τὰ καλλιτεχνήματα τῆς κεφαλῆς μας!

Ἄς μᾶς συγχωρήσῃ δὲ ὁ κ. Κεχαγιᾶς νὰ τὸν ἐρωτήσωμεν ἀν τὰ πυροβόλα τοῦ Ῥοβινσῶνος, και τὰ δίπυρα, και τὸ ταριχευτὸν κρέας, και ἡ ρούμη, και τὸ πλήρες πάντων τῶν ἐργαλείων κινώτιον τοῦ ξυλουργοῦ και καλώδια και πανία κ.τ.λ. ἀνάγονται εἰς τὴν προϊστορικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Μήπως δὲν ἀπαντᾷ τις τὸν βίον τοῦ Ῥοβινσῶνος ἐξερχόμενος εἰς οἰονδήποτε σημερινὸν χωρίον τῆς Ἑλλάδος; Εἰς τὰ χωρία τὴν σημερινὴν κτίζουσι τὰς καλύβας των οἱ χωρικοὶ, τοὺς φούρνους των, τὰς ἀποθήκας των, σπείρουσι, θερίζουσιν, ἀλέθουσι, ζυμόνουσι, πλύνουσι, κόπτουσι τὰ ξύλα των, ἕκαστος οἶκος τὰ ἑαυτοῦ. Ἀντὶ τοῦ ἀλεξιβροχίου τοῦ Ῥοβινσῶνος ἔχει ὁ χωρικός, ἀκόμη προϊστορικώτερα, μίαν κάπαν, ἥτις τοῦ εἶναι ἀλεξιβρόχιον, ἀλεξιχιόνιον, στρώμα, ἐφάπλωμα, οἶκος. Ἀμφιβάλλω ἀν θὰ ἔχη ἀνάγκην νὰ προμηθευθῇ δι' ἀγορᾶς περισσότερα εἶδη, ἢ ὅσα ὁ Ῥοβινσῶν ἠτύχησε νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ πλοίου του. Τὸν προϊστορικὸν λοιπὸν βίον τοῦ Ῥοβινσῶνος τὸν ἔχομεν καθ' ἡμέραν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν παίδων, οὗς θέλει ὁ κ. Κεχαγιᾶς και οἱ ὀμόδοξοὶ του νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὸν βίον τοῦ Ῥοβινσῶνος, διὰ διηγῆσεως ἢ ἀναγνώσεως, οὗτοι ἐγεννήθησαν, ἀνατρέφονται, και ἀναπνεύουσιν ἤδη ἐν αὐτῷ. Ἄλλ' ἡ ἀξία τοῦ Ῥοβινσῶνος, και ἔτι μάλλον ἢ τῆς Ὀδύσσειας, ὑπὲρ ἧς και μόνης ἐνθουσιᾶ ὁ Ἐρβάρτος, κείται ἐν τούτῳ, ὅτι εἰς τοὺς παῖδας λαοῦ τινος *Mar* ἀφροστηκότος ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, μὴ δυναμένους διὰ τοῦτο νὰ γνωρίσωσι και νὰ ἐκτιμήσωσι δεόντως τὸ ἐνεστώ, διὰ πόσων αἰῶνων και διὰ τίνων ἀγῶνων και θυσιῶν τοῦ ἀνθρώπου γένους ἐφθασεν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ἀλλὰ δοξάζοντος ὅτι οὕτω ταῦτα ἔχουσιν ἐκ φύσεως, οἰοεὶ θεόδοτα ὄντα, προτιθεμένους δὲ νὰ σπουδάσωσι και γνωρίσωσιν ἀκριβῶς τὸν ἀνθρώπινον βίον ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπιφύεις και καταστάσεις, και μέλλοντας νὰ ἀξιώσι νὰ καλῶνται οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους και νὰ ρυθμίζωσι τὴν κοινὴν γνῶμην, εἰς τοιοῦτους παῖδας παριστῶσι συγγράμματα, οἷα ὁ Ῥοβινσῶν και ἡ Ὀδύσσεια, ἀνθρώπινον βίον εἰς τὴν ἀπλουστάτην και ἀτελεστάτην αὐτοῦ μορφήν, και οὕτω γίνονται εἰς αὐτοὺς ἡ φυσικὴ ἀρχή, ὁ πρῶτος κρι-

κος μακρὰς συνεχοῦς ἀλύσεις δηλ. τῶν εἰρημένων ἀνθρωπογνωστικῶν σπουδῶν τῶν. Διότι λέγει ὁ Ἐρβάρτος, «ὅπως ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐγκαταβυθισθῇ ἐν τῷ χρόνῳ, οὕτω πρέπει καὶ ἡ κρίσις τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ νεαρίου νὰ αἰωροῖται ὑπεράνω τῶν χρόνων, μεθ' ὧν συμβαίνει». Ἰσα ἴσα εἰς τὸ προβαίνειν πρέπει νὰ αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐλαττώμενον, διὰ ταύτης τῆς κρίσεως, ἥτις ἐκάστοτε τῷ λέγει: «ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ ἐγκαταμείνη τὸ ἀνθρώπινον γένος.»

Καὶ οἱ τοιοῦτοι παῖδες οἱ οὕτω φυσικῶς καὶ ὁμαλῶς διεξιόντες τὴν σειρὰν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπινου γένους, συμπληροῦσιν ἄρα διὰ τούτου καὶ μόνου τὸ ὅλον τῆς παιδείας των; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ παιδεύονται κατὰ τοσοῦτον μόνον, καθ' ὅσον δύναται νὰ παιδεύῃ τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας καλῶς διδασκόμενον. Παρὰ τοῦτο ὅμως ὑπάρχουσι τόσα ἄλλα παιδεύματα, καὶ τὸ θρησκευτικὸν ὁμολογεῖται τὸ κράτιστον.

Ἄλλ' οἱ ἡμέτεροι χωρικοὶ παῖδες οἱ μαθητεύοντες ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, πρῶτον μὲν δὲν θὰ ἔχωσιν ἀξίωσιν νὰ καλῶνται οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους καὶ νὰ ρυθμίζωσι τὴν κοινὴν γνώμην· ἔπειτα δὲ ἀναμφισβητήτως δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ διεξέλθωσι διὰ πάσης τῆς σειρᾶς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπινου γένους· τέλος δὲ εἰσὶν ἤδη ἐγκαταβυθισμένοι ἐν τῷ ἀτελεῖ βίῳ, ὡς γεννηθέντες καὶ ζῶντες ἐν αὐτῷ. Εἶναι λοιπὸν φρόνιμον νὰ θέλωμεν διὰ τοῦ Ῥοβινσῶνος νὰ ἐγκατακρατήσωμεν αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον ἐν αὐτῷ, ἢ τὸναντίον νὰ σπεύσωμεν τὸ κατὰ δύναμιν νὰ μετεωρίσωμεν τὴν κρίσιν αὐτῶν ὑπεράνω τοῦ παρόντος, γνωρίζοντες αὐτοῖς, ὅσον ἐνδέχεται, βίον σχετικῶς τελειότερον, ἵνα οὕτω τείνωσι πρὸς ἀνύψωσιν καὶ βελτίωσιν κυρίως τοῦ παρόντος ὕλικου βίου, τοῦ δὲ ψυχικοῦ αὐτῶν βίου τὴν ἀνύψωσιν νὰ ἀναθέσωμεν εἰς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν; Διατί, ἀντὶ νὰ μανθάνωσι πῶς ὁ Ῥοβινσῶν κατεσκεύαζε τὴν καλύβην του καὶ τὸν ἄρτον του, νὰ μὴ μανθάνωσι μᾶλλον, πῶς ἀλλαχοῦ κατασκευάζουσι οἱ ἄνθρωποι τὴν κατοικίαν των καὶ τὴν θέρμανσίν των καὶ προσφορώτερα εἰς τὴν υγείαν καὶ οἰκονομικώτερα, πῶς κατασκευάζουσι τὰς ὁδοὺς των ἀμαξιτούς, ὥστε δι' ἀμαξῶν νὰ μεταφέρωσι διὰ μιᾶς πεντηκονταπλάσιον φορτίον ἢ διὰ τῶν ὄνων, πῶς διὰ τελειότερων ἀρότρων, διὰ τελειότερων μύλων, διὰ τελειότερων ἐλαιοτριβείων δαπανῶντες ὀλιγώτερον χρόνον καὶ κόπον κερδαίνουνσι πλείονα; Ἡ θὰ μᾶς εἴπωσι «καὶ ταῦτα θὰ μάθωσιν, ἀλλ' ἐκεῖνα πρότερον;» Ἄλλὰ ποῦ ὁ χρόνος ὁ ἀναγκαῖος εἰς πάντα; 4—6 ἔτη εἶναι τὸ ὅλον· τί πρότερον καὶ τί ὕστερον θὰ μάθωσιν ἐν τούτοις; Ἄλλ' οἱ ἡμέτεροι Ἐρβάρτιανοὶ οὐδὲ θέλουσι νὰ διδάσκωνται παντάπασι τὰ τοιαῦτα· τί κοινὸν ἔχουσι ταῦτα πρὸς τὸ

ιδεῶδες τῆς προσωπικότητος; Ἐνταῦθα ἐπιλαμβανόμεθα σπουδαιοτάτου ζητήματος, ὅπερ μέχρι τοῦδε οὐδόλως ἐθίξαμεν. Εἶναι, ἂν ὀφείλει τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νὰ καταρτίζῃ τοὺς μαθητὰς του καὶ διὰ γνώσεων χρησίμων ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Ὁ Ἐρβάρτος εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ παιδευτοῦ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ παρὰ τῷ παιδί τὸν μέλλοντα ἄνδρα, καὶ εἰς τοὺς σκοποὺς οὗς μέλλει νὰ ἐπιδιώξῃ, νὰ παρασκευάσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἐσωτερικὴν εὐκολίαν. Ὅπου δὲ ὁμιλεῖ περὶ ἀκριβοῦς διεκπορεύσεως τοῦ μαθητοῦ δι' ὅλης τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ταῦτα λέγει περὶ νέων μελλόντων νὰ διεξέλθωσι τὴν ὕλην ὁδὸν τῆς παιδείας, καὶ οἵτινες θὰ ἔχωσιν ἀξίωσιν νὰ καλῶνται οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους καὶ νὰ ρυθμίζωσι κατ' ἐξοχὴν τὴν κοινὴν γνώμην. Ἄλλ' οἱ τοιοῦτοι ἢ θὰ ἔχωσιν ἰδίαν περιουσίαν, ἀφ' ἧς θὰ ἀποζῶσιν, ἢ θὰ μισθοδοτῶνται ὑπὸ Κυβερνήσεων ἢ ὑπὸ Μαικηνῶν δι' αὐτὴν των τὴν παιδείαν. Ἀφοῦ δὲ οὔτε κυβερνήσεις θὰ εὑρεθῶσι ποτε μισθοδοτῆραι ὅλου τοῦ λαοῦ, οὔτε Σύλλογοι, οὔτε Ζαρεῖφαι, ἀλλ' οἱ πλείστοι θὰ πορίζονται τὸν ἄρτον των ἰδίαις χερσίν, ἐρωτᾶται, ἂν παιδευτικὸν τι σύστημα τοῦ λαοῦ, ὅπερ μόνον τείνει νὰ ἀναβιβάσῃ τοὺς τροφίμους του εἰς τὸ ἰδεῶδες τῆς προσωπικότητος, οὐδεμίαν δὲ φροντίδα λαμβάνει νὰ εὐκολύνῃ εἰς αὐτοὺς τὸν πορισμὸν τῶν εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν ἐπιτηδείων, ἂν τὸ σύστημα ἐκεῖνο δύναται νὰ ἐγγυηθῇ ὅτι οἱ τρόφιμοί του ἐξερχόμενοι εἰς τὸν βίον μόλις δωδεκαετείς καὶ παιδευθέντες μόλις ἐπὶ ἐξαετίαν, θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἀπαρεγκλίτως τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς προσωπικότητος ἄγουσαν; Ἀησημονοῦμεν τὸ Ὀμηρικὸν «οὐδὲν κύντερον γαστρός;» ὅτι πρωτίστη αἰτία ἢ ἀναγκάζουσα εἰς τὸ κακοεργεῖν εἶναι ἡ ἀπορία τῶν ἐπιτηδείων; ὅτι ἄνευ ὕλικῆς τιнос βάσεως γενικοὶ σκοποὶ δὲν ἐπιτυγχάνονται; ὅτι μέγιστον αἴτιον τῆς σημερινῆς καχεξίας ἡμῶν εἶναι ὅτι δὲν ἀνεπτύξαμεν ἀκόμη τοὺς φυσικοὺς πόρους τῆς χώρας; Ποία ἁρμονία! καὶ ποῖον ἰδεῶδες! ὅταν, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ εὐχεταί, ὡς ὁ παρ' Ἀριστοφάνει Στρεψιάδης, πότε νὰ μεγαλώσῃ ὁ υἱὸς του καὶ νὰ ἐλαύνῃ τὰς αἰγας, ὡς περ ὁ πατὴρ του, διφθέραν ἐνημμένους, ἄλλος δὲ, νὰ κρατῇ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ παντοπωλείου του, καὶ τρίτος, νὰ συσφυρηλατῇ μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ σιδηρουργεῖῳ του, οὗτος ἐπανακάμπτων ἐκ τοῦ σχολείου ἐπίσταται νὰ ἀπαγγέλλῃ τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ τοῦ Αἴαντος τὴν αὐτοκτονίαν καὶ τοῦ Δημοσθένους τοὺς Φιλιππικούς, καὶ νὰ διηγῆται τοῦ Ἡροδότου τὰ Αἰγυπτιακὰ καὶ Βαβυλωνιακὰ!

Ἄλλ' ἀκούσωμεν καὶ τοὺς Γερμανοὺς, ἵνα μὴ νομισθῶμεν ὅτι οἰκοδομοῦντες ἐπὶ τῆς ἀπειρίας πολλῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν εἰς τὸ κρίνειν τὰ τοι-



αὐτα, πειρώμεθα νὰ πείσωμεν αὐτοὺς διὰ μόνου τοῦ λόγου τῶν ἄλλα φρο-  
νούντων. Ἦδη ἠκούσαμεν ἀνδρὸς ἐλλογιμοῦ τοῦ Disterweg. «Καὶ μέχρι  
τοῦ 15 ἔτους τῆς ἡλικίας, λέγει, ἀνάγνωσις, γραφή, ἀριθμητική, ᾠδική,  
θρησκευτικὰ καὶ τινὰ τεμάχια (Bruchstuecke) τῶν καλουμένων κοινω-  
φελῶν γνώσεων, voilà tout.»

Ὁ Hauber ἐν τῷ περὶ δημοτικοῦ σχολείου ἄρθρῳ<sup>1</sup> λέγει περὶ σκοποῦ  
τοῦ σχολείου τάδε· «Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὀφείλει νὰ ρυθμισθῆ καταλ-  
» λήλως πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος καὶ συγχρόνως  
» πρὸς τὰς βιωτικὰς περιστάσεις (Lebens-bedingungen) ἐκείνων τῶν  
» τάξεων τοῦ λαοῦ, ὧν τὰ τέκνα παραδίδονται εἰς αὐτό.» Καὶ ἀλλαχοῦ  
» Μεθ' ὅσης ἐνεργείας πρέπει νὰ ἀντιτάσσεται τις εἰς τὰς ὑπερβολικὰς  
» ἀπαιτήσεις τὰς παραγνωρίζουσας τὰς πραγματικὰς δυσχερείας τοῦ scho-  
» λείου, μεθ' ἵσως βεβαιότητος πρέπει νὰ ἀπαιτῶμεν ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ  
» σχολείου νὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας τι πραγματικὸν  
» (etwas reelles), καὶ — τὸ μεγίστης ἐπιστροφῆς ἄξιον — πρὸ πάντων  
» ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ λαοῦ, ὅπερ ἀποστέλλον τὰ τέκνα του εἰς τὸ scho-  
» λεῖον, ὑφίσταται μεγάλας θυσίας, νὰ καρποῦται ἐξ αὐτοῦ καὶ πραγμα-  
» τικὸν κέρδος. Ἀναγκαστικὴ μαθητεία ἀπαιτεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ ὀφέ-  
» λιμον διδασκαλίαν· ἀντὶ τῆς ἀπωλείας ἐργασίας τοῦ οἴκου καὶ τῶν  
» περιστάσεων αὐτοῦ πρέπει νὰ ἐπέρχεται ὡς ἀντάλλαγμα κέρδος ἐν τῇ  
» παιδείᾳ καὶ ἐν τῇ εἰς τὸ μέλλον ἐπιτηδειότητι (Tuechtigwerden). Ἐκ  
» τούτων ἔπεται οἰκοθεν, ὅτι ἔχει νὰ ἐπιδιώξῃ τις πρῶτον τινὰς στοι-  
» χειώδεις ἐμπειρίας (elementare Fertigkeiten). Τοιαῦται εἰσὶν ἀναμ-  
» φισθητῆτως κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἀνάγνωσις, γραφή, ἀριθμη-  
» τική. . . . Εἰς τὰς σημερινὰς σχέσεις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συγκοι-  
» νωνίας εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ τις σχολεῖον ἄνευ ἀριθμητικῆς. . .  
» Δὲν πρέπει νὰ παραβλέπη τις, ὅτι αἱ τρεῖς στοιχειώδεις αὐταὶ ἐμπειρίαι  
» εἶναι ἀναγκαῖον προικοδόμημα διὰ τὸν μέλλοντα βίον, ὅτι αὐταὶ ἅμα  
» μὲν εὐκολύνουσι τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν ἐκάστου, ἅμα δὲ καθιστῶσι  
» τὸν ἄνθρωπον ἐν γένει ἱκανὸν νὰ ἀναστρέφεται ὡς ἐλεύθερος ἐν τῇ πο-  
» λιτικῇ κοινωνίᾳ, καθιστῶσιν αὐτὸν αὐθυπόστατον. Ὅστις ἐπίσταται νὰ  
» ἀναγινώσκῃ, οὗτος ἀκούει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ ἐν τοῖς ἀπεράντοις δια-  
» στήμασι τῶν τόπων καὶ τῶν χρόνων γινόμενα· ὅστις ἐπίσταται νὰ γράφῃ  
» ἐπιστολήν, τούτου τὰ ἔνδον διαπορεύονται διὰ τῶν δακτύλων ἀπὸ τῆς  
» ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν πατρίδα, πρὸς τοὺς πορρωτάτω φίλους, καὶ ἐν τούτῳ

<sup>1</sup> Schmid's Encyklopaedie ueber Volksschule.

» δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τρίτου, οὐδεὶς ἀναρμόδιος εἰσδύει εἰς τὰ μυστήρια του.  
» Τοιοῦται ἐμπειρίαὶ ἀπελευθεροῦσι. Καὶ ἂν τὸ σχολεῖον οὐδεμίαν ἄλλην  
» ὀφέλειαν ἔφερεν, εἰ μὴ ταύτην καὶ μόνην, καὶ ἔνεκα τούτου ἦδη ἔπρεπε  
» νὰ θεωρῆται μέγας εὐεργέτης τοῦ λαοῦ. Ὅτι τοῦτο τόσον ὀλίγον ἐκτι-  
» μᾶται προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, ἐξ ἧς πᾶσα ἀχαριστία πρὸς καθο-  
» λικῶς διαδεδομένα ἀγαθὰ πηγάζει· τὰ λησμονεῖ τις ἐν ᾧ ἀναπαύεται  
» ἐπ' αὐτῶν».

Τοσαῦτα, νομίζω, ἀκοῦσι νὰ δεῖξωσι, τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ἐν δη-  
μοτικῶν σχολείων, πρῶτον μὲν Γερμανικόν, κατ' ἀναλογίαν δὲ ἔπειτα Ἑλ-  
ληνικόν, καὶ ποῖα εἶναι ἡ κλήσις αὐτοῦ.

Τελευταῖοντες παρακαλοῦμεν τὸν κ. Κεχαγιᾶν, καὶ εἰ τις ἄλλος ὑπάρχει  
ἀσχολούμενος περὶ τὰ παιδαγωγικά, μετὰ εὐρείας καὶ βαθείας μελέτας καὶ  
τοῦ Ἐρβάρτου, (οὗ πᾶς γνήσιος παιδαγωγικὸς ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ μὴ εἶ-  
ναι θιασώτης, καὶ ἂν δὲν τὸ διακηρύττει), ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων παιδα-  
γωγικῶν, οὗς ἡ λάμψις τοῦ Ἐρβάρτου διόλου δὲν ἐκμηδενίζει, μηδ' αὐτοῦ  
τοῦ Kehr ἐξαιρουμένου, οὕτω νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, δημοσιεύον-  
τες παιδαγωγικὰς πραγματείας ζητητικὰς εὐθέως καὶ καθαρῶς τοῦ ἀλη-  
θοῦς καὶ κοινῆ συμφέροντος, πρὸς φωτισμὸν καὶ ὀφέλειαν τοῦ φιλομαθοῦς,  
τοῦ φιλοπροόδου τοῦ οἰονεὶ κεχνηνότες πρὸς τὸ βέλτιον Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΕΠ. ΜΟΡΑΙΤΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ  
ΠΑΡΑ ΡΩΜΑΙΟΙΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.

(Ἰδ. συνέχ. σελ. 189)

ΜΕΡΟΣ Α'.

Αὐτόθι ἐκεῖθεν ἐδίδαξε τὴν τέχνην αὐτοῦ παρεπομένης τῆς μεγάλης  
ἐπευφημίας τῶν πρὸς τοὺς λόγους ἐργόντων νέων Ῥωμαίων. Καὶ ἀναπτύσ-  
σων τὰς σχολὰς ἑλληνιστὶ ἐδέσμευε θαυμαστὸν ὅσον πρὸς ἑαυτὸν τὰς ψυ-  
ξὰς τῶν ἀκρωμένων οὐ μόνον τῇ ἐμβριθείᾳ τῶν διδασμάτων, ἀλλὰ καὶ τῇ  
φυσικῇ ἡδυεπείᾳ πρὸς βλ. Wegener de aula Attalicā litter. antiq. fau-  
trice, Havniae 1836. Ἐπέτεινε δ' ἐν τοῖςδε τοῖς καιροῖς τὴν περὶ τὰ  
ἑλληνικὰ γράμματα ἐμπειρίαν τῶν Ῥωμαίων ἢ βαρυτάτη ἐκείνη συμφορὰ,

ἦν ἔπαθον οἱ Ἀχαιοί, οἳ τινες ἄτε μέγα ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντες διὰ τὴν τῶν πολιτειῶν ὁμοφροσύνην εὐχερῶς κατέστησαν ὑποπτοὶ παρὰ Ῥωμαίοις διὰ δύο προδότας τῆς πατρίδος τὸν Καλλικράτη καὶ τὸν Ἀνδρωνίδα ὡς τὰ τοῦ Περσέως φρονούντες καὶ κρύφα ἐν τῷ πολέμῳ εἰς αὐτὸν ἀντεπιστέλλοντες. Εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ γραμματοφυλακείου τοῦ βασιλέως οὐδὲν γράμμα ἀνευρέθη καὶ αὐτὸς ὁ Ξένων, ὁ κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους προϊστάμενος τοῦ στρατοῦ ἐδήλωσε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συγκλήτῳ, ὅτι ἔμελλε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ὑπόθεσιν, ἂν οἱ συγκλητικοὶ ἐπίστευον τῇ ἐγκλήσει, ὅμως ὁ τῶν Ῥωμαίων ἀντιστράτηγος ἔγνω, ὅτι οὕτως ὄφειλε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν, ὥστ' οἱ περιφανέστατοι ἄνδρες τῶν πολιτειῶν ἐκείνων, οἱ μέγιστον ἀξίωμα παρὰ ταῖς ἑαυτῶν πόλεις ἔχοντες, ἐκδιωχθῶσι διὰ δόλου ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος. Ἄπαντες ὄθεν, οἱ ὑπὸ τῶν προδοτῶν ἐκείνων κατηγορηθέντες, τῷ κελεύσματι τοῦ ἀντιστρατήγου μετέβησαν ἐν Ῥώμῃ ἵνα ἐνώπιον τῶν συγκλητικῶν διαλύσῃσι τὰ καθ' ἑαυτῶν κατηγορημένα, ὅπου ἄμ' ἀφικόμενοι τῶν συγκλητικῶν κελευσάντων διεσκεδάσθησαν περὶ τὰς ἰσοπολίτιδας καὶ τὰς ἀποικίας τῆς Ἰταλίας φυλακῆς ἕνεκα (!). Τῶν δ' Ἀχαιῶν ἡ συμπολιτεία ἡ δεύτερον καὶ αὖθις πρεσβείαν πέμψασα εἰς Ῥώμην δὲν ἐδυνήθη ἵνα κατορθώσῃ ὅπως διαγνωσθῇ ἡ αἰτία τῶν ἰδίων αἰχμαλώτων καὶ ἂν ἡ σύγκλητος ἐπρότιμα νὰ πιστεύῃ αὐτοὺς ἀθώους ἢ ν' ἀνευρίσκῃ, δέον ν' ἀποδοθῶσι τῇ ἑαυτῶν πατρίδι. Ἐπτακαὶ δεκά λοιπὸν ἔτη κατεκρατήθησαν αἰχμαλῶτοι οἱ ἀτυχεῖς Ἀχαιοί, ὧν πλείστοι ἐν τούτῳ τοῦ χρόνου ἠτελεύτησαν, οἱ δὲ περὶ τοὺς τριακοσίους ἐπιζήσαντες τῇ συνηγορίᾳ τοῦ Κάτωνος τελευταῖον ἀπελύθησαν ἰδ. Παισαν. Ζ'. 10 Πολυβ. πρσβ. 94, 105, 122. 129. 130. 139 καὶ Πλουτάρχ. β. Κάτων' τοῦ πρσβυτ. Κ. 9.<sup>1</sup> Ἀναστρέφόμενοι δ' οἱ αἰχμαλῶτοι οὗτοι, ἄνδρες τῷ γένει γενναῖοι καὶ ἐξαιρέτοις ἐπιστήμασι κατηγλαῖσμένοι, ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη πρὸς τοὺς εὐπατρίδας τῶν Ῥωμαίων, τοὺς οὐχὶ ἄλλοτριως ἔχοντας πρὸς τὴν τῶν γραμμάτων μεταχειρίσιν, δὲν ἦτο τρόπος ὥστε νὰ μὴ ἐξεγείρωσιν ἐν ἄλλοις μὲν τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν ἐπιστημῶν, ἐν ἄλλοις δὲ νὰ ἐπαυξήσωσιν αὐτήν. Ὡν ἐγένετο καὶ ὁ Μεγαλοπολίτης Πολύβιος ὁ περὶ τὰ ἐλ-

<sup>1</sup> Ἄξια σημειώσεως αἱ τοῦ Κάτωνος λέξεις «ὑπὲρ δὲ τῶν ἐξ Ἀχαιῶν φυγάδων ἐντευχθεῖς (ὁ Κάτων) διὰ Πολύβιον ὑπὸ Σκιπίωνος, ὡς πολλὸς ἐν τῇ συγκλήτῳ λόγος ἐγένετο, τῶν μὲν διδόντων καθοδὸν αὐτοῖς, τῶν δὲ ἐνισταμένων, ἀναστὰς ὁ Κάτων «ὡσπερ οὐκ ἔχοντες» εἶπεν, ὁ πρᾶττων μὲν καθήμεθα τὴν ἡμέραν ἄλλην (δηλ. τὴν τῆς συνεδριάσεως) περὶ γεροντίων Γραικῶν ζητοῦντες πότερον ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῶν, ἢ τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ νεκροφόρων ἐκκομισθῶσι! Εἴτα ἐψηφίσθη ἡ καθοδος. . . .»

ληνικὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας διαστρεφῶς καὶ καθόλου διὰ πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς ἀρετὰς ὑπὸ Σκιπίωνος τοῦ Αἰμιλιανοῦ εἰς τὴν προσομιλίαν αὐτοῦ δεκτὸς γενόμενος.

Οἱ πολλοὶ δ' ὕστερον τάσσεται (155 π. Χ.) ἡ παρὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς Ῥώμην ἀποσταλεῖσα περιώνυμος πρεσβεία, ἦν συναπτελοῦν τρεῖς διαπρεπέστατοι φιλόσοφοι Καρνεάδης ὁ τῆς νέας Ἀκαδημίας ἀρχηγέτης, Διογένης ὁ τῶν στωϊκῶν τὴν σχολὴν ἐγκολπωθεὶς καὶ ὁ Κριτόλαος, ὁ τὸ σύστημα τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἐπαγγελλόμενος ἵν' αἰτήσωνται παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἂν μὴ τὴν ἀπκλιχίαν, τοῦλάχιστον τὸν ἐπικουφισμὸν τῆς υπερβυλλούσης ζημίας τῶν 500 ταλάντων, ἦν οἱ Σικυῶνιοι δικασταὶ ἐπέβαλον τοῖς Ἀθηναίοις διὰ τὴν διαρπαγὴν τῆς πόλεως τῶν Ὠρωπίων. ἰδ. Πλουτάρχου β. Κάτων. κεφ. 22. Γελλίου Noct. Atticae VII, 14 καὶ Cicero. Tuscul. IV. 3. Οὗτοι λοιπὸν οἱ ἄνδρες καὶ περὶ τὴν διαλεκτικὴν ἐμπειρότατοι καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἴδιον εἶδος τοῦ λέγειν ἕκαστοι ἀριστοτέχναι, ἅτ' οὐ μόνον τὴν ἐντολήν, ἦν ἀνέλαβον, εἰς τὴν σύγκλητον ἀνενεγκόντες, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ τοὺς κύκλους τῶν Ῥωμαίων εὐπατριδῶν λόγους ἀπαγγέλλοντες χάριν τῶν ἐπιθυμούντων ἀκούειν μέγαν, ὡς εἰκός, διήγειραν τὸν θαυμασμὸν διὰ τῆς νέας σοφίας καὶ εὐγλωττίας παρὰ τε τοῖς νεανίαις καὶ τοῖς ἀνδράσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλη πληθὺς τῶν μαθητῶν ἐπέφροι ὁ Κάτων ἀνήρ ἀρχαιοπρεποῦς ἀρετῆς καὶ πεποιθήσεων ὑπὸ φόβου μὴ ἐκ τῆς διαφθορᾶς (!) ἐκείνης αἱ τῆς νεότητος ψυχαὶ καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ ἦθι διαστραφῶσιν, ἐγνωμάτευσεν ὑπὲρ τῆς μὴ χρονιωτέρας τῶν πρεσβείων ἐν Ῥώμῃ διατριβῆς τὴν ἀποδοχὴν τῶν αἰτήσεων αὐτῶν. Ὁ δὲ Καρνεάδης μνησθεὶς ἀρχαίων ἡμερῶν ἀποκατέστησε τὸ ἦθος τοῦ σοφιστοῦ ἅμα καὶ ῥήτορος Γοργίου τοῦ Λεοντίου καὶ ἐτόλμησεν ἐν συνελεύσει νὰ ζητήσῃ δημοσίᾳ ἔλεγχον, ἀναγγείλας ἑαυτὸν πρόθυμον εἰς ἅπαντα, περὶ ὧν πᾶς τις ἐβούλετο ἀκούειν. Καὶ ἐν ᾧ τὴν προτεραίαν ἐπεδοκίμασε τὸ δίκαιον, ἐν τῇ ὑστεραίᾳ δι' ἐναντιολογιῶν ἀνείλε τὸ κῦρος. Ἐντεῦθεν ὁ Κάτων ἐκρινεν ἀπευκτέαν τὴν τοιοῦτότροπον σοφίαν, παραινέσας ἵνα φυλάσσωνται ἀνθρωπῶν, ὅστις ὅσα ἤθελεν, εἰς ταῦτα κ' ἔπειθε. Καὶ οἱ ῥήτορες μὲν οὗτοι μικρὸν μετὰ ταῦτα ἄπρακτοι ἀπῆλθον, πλην ἀλλ' ὅμως ὁ περὶ τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ῥητορείας ἐξεγερθεὶς ὄργανός μὲν παρέμεινεν, ἢ ἐφαίνετο, ὅτι εἰς ἀνδρας ἐμμένοντας τοῖς ἀρχαίοις ἤθεσιν ὡσεὶ κακὸν εὐρύτερον ὑφείρπε καὶ ξένας κακίας τῇ παλαιᾷ τῶν Ῥωμαίων νέων διαίτη περιῆπτε. Μάτην ὅμως τὸ ἀναφυόμενον κακὸν, ὡς δὴ ὑπελάμβανον αὐτὸ ὁ Κάτων καὶ οἱ τῶν ἀρχαιοτρόπων ἐκείνων ἀπρίξ ἐχόμενοι ἀπεπειράθησαν νάναστείλωσιν. Ὁ Κάτων δὴλον ὅτι ἦτο πεπεισμένος, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν ὀλι-

γωρίαν τῆς πατρῶας παιδείας καὶ τὴν εἰς τὴν ἐπήλυδα σοφίαν ἀφοσίωσιν κακῶς θὰ ἐπρονόουν ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας. Ἄθλητον ἐν τούτοις ἀν εἶχετο ὀρθῆς γνώμης. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης (καθάρπερ, ἐπωνόμαζον αὐτὴν) καὶ μετὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐνεστερνίζοντο ἅμα ὄνεια ἤθη καὶ ἀλλοτρίας κακίας, ἐξετρέποντο ὡς εἰκὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ πνεύματος καὶ τῆς εὐσταθείας καὶ ἀρετῆς τῶν προγόνων καὶ ἐπομένῳ τῷ λόγῳ ἀλλότριον πρόσωπον ἀναλαμβάνοντες αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐμποδῶν ἦσαν εἰς τὸ καλιεργεῖν τὸ ἑαυτῶν πνεῦμα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς τὸ ἐφικνεῖσθαι τῆς ὑπεροχῆς ἐκείνης τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἧς ὄφειλεν ἕκαστος φύσει προωρισμένος νὰ ἐπιτύχη. Ἡ παραδοχὴ ἴσως τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν ἐπήνεγκε τὴν ἀπώλειαν τῶν ἰδίων. Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶχετο ὁ Κάτων, ὁ τῶν πατρίων ἠθῶν ἐραστῆς καὶ ὀρθῶς τοῦλάχιστον ἐφαίνετο φοβούμενος περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν ἠθῶν ἀκεραιότητος καὶ τῆς αὐστηρότητος τῆς ἀρετῆς, δι' ἣν ἡ τῶν Ῥωμαίων πολιτεία μετροσιώθη. Οὐδὲ μεμπτὸς εἶναι, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ ἐκθεσις. Ἄλλως ὅμως ἐπεκλώσαντο αἱ μοῖραι. Καὶ οὐδ' ὁ Κάτων αὐτὸς, ὁ τᾶλλα εὐσταθῆς καὶ τῆ ἦν συνελάμβανε βουλὴ ἐμμένων, κατὰ γε τοῦτο ἐγένετο πολὺ συνεπῆς, αὐτὸς δὲ ὁ τοὺς περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα διασύρων ὀψιμαθῆς ἑλληνικῆς παιδείας γενόμενος! Πολλοὶ λοιπὸν φιλόσοφοι καὶ ῥήτορες εἰς τὴν πόλιν ἐπερρύησαν καὶ τούτων αἱ μελέται μεγάλην ἐπίδοσιν ἐλάμβανον. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ νεανίσκοι, οἱ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἀσπαζόμενοι, ἤρχισαν νὰ ἐγκαταλείπωσι τὰ πάτρια καὶ νὰ περιορῶσι τὰ θρησκευτικὰ, διὰ ταῦτα ἔτει 164 π. X. ἐξεδόθη τὸ κατὰ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἑλλήνων ἐκείνων ῥητόρων δόγμα τῆς συγκλήτου ἵνα ὁ Μάρκος Πομπώνιος πραιτωρ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν νὰ μὴ παραμένωσιν ἐκεῖνοι ἐν Ῥώμῃ. Παρομοίως παρεμβληθέντων ἐννεὰ καὶ ἐξήκοντα ἔτων ἔτει 93 π. X. (ἰδ. Συστων. de clar. rhet. 1) προὔταθη τὸ τιμητικὸν ἐκεῖνο ἔδικτον ἐπὶ τοὺς λατίνους ῥήτορας. Ὅμως οὔτε τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου, οὔτε τὸ τιμητικὸν ἔδικτον μακρὸν ἴσχυσεν, ἐκότερον δὲ κατεγελάσθη ὡς ἐκ τῆς ἐγκαινισθείσης ἔξεως τοῦ βίου. Ἐν ἱκανῶς δὲ μακρᾷ σειρᾷ ἀνεφάνησαν γραμματικοί, οἱ τινες ἄσματα ὀλίγον διαθροηθέντα αὐθις διεξήρχοντο, ποιοῦντες γνωστὰ τοῖς λοιποῖς καὶ δι' ἀναγνώσεως καὶ ὑπομνημάτων. Ὅθεν ἕνεκα τῆς σπουδῆς αὐτῶν τὸ εἶδος τοῦτο τοσοῦτον ἐπηρεάσθη, ὥστε μὴδ' ἐπιφανέστατοι ἄνδρες ἀπηξίωσαν νὰ γράψωσι τι περὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Παρεκτὸς τούτου καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας παρεσιέδου ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος σπουδῆ, μάλιστα δ' εἰς τὴν ὑπὸ τηβεννοφόρων οἰκουμένην ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου Κελτικὴν. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κορίνθου καὶ τὴν τῆς Ἀχαΐας εἰς ἐπαρχίαν μεταρρῦθμισιν

ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη ἐπὶ μᾶλλον ἀνὰ τὴν πόλιν. Μείζονα ἐντεῦθεν ὁσημέραι γινώσκιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐκτῶντο οἱ Ῥωμαῖοι, ἦν ἐποπλαπλασίαζον ἢ τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων κατὰ τὴν Ἑλλάδα διατριβὴ ἅμα δὲ καὶ πολλῶν εὐπατριδῶν, ἢ ἐμπορία, ἢ συχνότερα προσομιλία καὶ οἰκειότης, ἢ ἑκατέρους τοὺς λαοὺς συνδέουσα. Καὶ δὴ ἔθος κατέστη ὥστε πελῖται πλουσιώτεροι ἐκάλουν διδασκάλους ἐν ἄλλῃ γλώσσῃ καὶ ἀλλοτρίοις ἤθεσιν ἐκτεθραμμένους ἐπὶ τῷ διδάσκειν οὐχὶ ἄνευ ἀδρῶν διδάκτρων τοὺς ἑαυτῶν παῖδας τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν γραμματικὴν, τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἢ ἔπεμπον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν εἰς Ἀθήνας ἕνεκα μαθήσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐπιστημῶν, ἢ καὶ προσελάμβανον εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας ἑλληνας λογιῶν ὡσανεὶ τῶν γραμμάτων ἐταίρους, ὡς ἐν παραδείγματι ὁ Πούπλιος Ἀφρικανός, ὁ Γάιος Αἰλῖος καὶ ὁ Λεύκιος Φούριος ἔσχον μεθ' ἑαυτῶν Ἑλληνας ἀμφιλαφεῖ παιδεῖα κεκοσμημένους.<sup>1</sup> Καὶ δὲν ἐλήφθη μόνον πρόνοια δημοσίᾳ περὶ παιδεύσεως κατὰ ταύτην τὴν ἡλικίαν, ἦν χρυσῆν ἐπονομάζουσι, καὶ ἐν ἧ ἄτε τῆς διαίτης καὶ τῶν ἠθῶν μεταβληθέντων τηλικαύτη ἐγένετο ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐκπαιδεῦσαι τὴν νεολαίαν ποικίλην παιδεῖαν καὶ τέχνας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ περιώνυμα σχολαῖα, κατὰ τινὰ ἐποχὴν ὑπῆρξαν ἐν τῇ πόλει ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν, ἰδ. Συστων. de ill. gr. 3. Πρῶτος ὁ Ίούλιος Καῖσαρ, ὁ ἐκ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐμαθὼν ὁπόσον ἀπαραίτητος ἀπέβαινε τοῖς Ῥωμαῖοις ἡ ῥητορικὴ ἐκμρφωσις, ἐνεκαίνισέ τι δημοσίᾳ, ἀποβλέψας εἰς τοὺς διδασκάλους. Ἡ δόκησε δηλαδὴ νὰ μεταδώσῃ πολιτείας ἅπασιν τοῖς ἐν Ῥώμῃ τὴν ἱατρικὴν ἐπαγγελλομένους καὶ τοῖς διδάσκουσι τὰς ἐλευθερίους τέχνας, τουτέστι γραμματικοῖς καὶ ῥήτορι, καὶ ταῦτα ἔν' ἀσμενέστερον καὶ οὗτοι διαμνῶσιν ἐν τῇ πόλει καὶ ἄλλοι ἐπιποθῶσι νὰ ἐγκατασταθῶσιν αὐτόθι. Ἐτήσιος ὅμως μισθὸς δὲν ἐνεκρίθη ἐκεῖνοις. Καὶ δὲ ἐβίουν ἐπὶ ἀβεβαίᾳ ἀμοιβῆ, ἦν ἐλάμβανον παρὰ τῶν καθ' ἐκάστας οἰκογενειῶν, ἢ παρὰ μαθητῶν. Οἱ δ' αὐτοκράτορες τελευταῖον ἤρχισαν νὰ ἐπιμελῶνται τῆς δημοσίας διδασκαλίας τῆς νεολαίας καὶ νὰ συνδράμωσιν ὑπὲρ αὐτῆς, (τοῖς δ' ἰδιαιτέροις διδασκάλους ὠρίσθη ἐξ ἀρχῆς ἐνιαύσιος μισθός). Ὁ Αὔγουστος λ. χ. μεγάλην ἐπεδείξατο τὴν ἐλευθεριότητα πρὸς τὸν Οὐέρριον Φλάκκον, ἀπελεύθερον, διαπρεπῆ ἐπὶ τῇ διδακτικῇ, ὅς τις πρὸς ἐνάσκησιν

<sup>1</sup> Κικέρ. de Orat. II 37 « et certe non tulit ullos haec civitas aut gloria clariores aut auctoritate graviore, aut humanitate politiores P. Africano, G. Iaelio, L. Furio, qui secum eruditissimos homines ex Graecia palam semper habuerunt.



τῆς εὐφυΐας τῶν μαθητῶν συνήθιζε νὰ συμβάλλῃ τοὺς δημόλους πρὸς ἀλλήλους, προτιθεὶς καὶ τὰ θέματα, ἅπερ ὄφειλον νὰ γράφωσι καὶ τὸ ἔπαθλον, ὅπερ ὁ νικητὴς ἀπέφερον. Ἐνταῦθα πρῶτον εὕρηται τὰ σχολικὰ βραβεῖα παρὰ Ῥωμαίους. Τῷ δὲ διδασκάλῳ αὐτῷ ὁ Αὐγουστος παρέδωκε τοὺς ἰδίους ἀνεψιούς, ἐπιτάξας ἴν' ἀνὰ ἑκατὸν σπαστερτίους καταβάλλωσιν ἐκεῖνῳ ἐτησίως, ἴδ. Συστων. de ill, gr. 17. Οὕτως ἐδόθη πολιτεία τοῖς γραμματικοῖς καὶ τοῖς ῥήτορσι καὶ ἡ τούτων μελέτη, ἡ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐλάχιστη ὀνομαστή οὐδὲ πολλοῦ ἀξία θεωρουμένη, ἐπεδοκιμάσθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας. Μετέπειτα ὁ Οὐσπεσιανὸς (αὐτοκρατορεύσας ἀπὸ 70—79 μ. Χ.), ὁ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καθόλου καὶ τὰς τέχνας εὐμενής, ὥρισεν ἐνιαυσίους μισθοὺς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων ῥητόρων (πρὸβλ. Συστων. Οὐσπεσο. 18), ἀφ' οὗ τῆς αυτοκρατορίας ὁ Κοϊντιλιανός, ὁ Καλέγουρριτανός ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γάλβα ἐν Ῥώμῃ ἀνακληθεὶς, ὅπου πρότερον διέμεινε μετὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, ἐδίδαξε ῥητορικὴν εἴκοσι συνεχῆ ἔτη, ἀξιούμενος βαρυτίμων διδασκαλίων κατ' ἐνιαυτόν, ἴδ. Ἰερώνυμ. ἐν Εὐσεβίου Χρον. καὶ Κοϊντιλιανοῦ προοίμιον καὶ Bähr's Geschichte der Römischen Liter. § 264. Τελευταῖον ὁ Ἀδριανὸς ὑπὸ μεγάλου ζήλου πρὸς τὰ γράμματα ἐμφορούμενος ἠχοδομήσατο καὶ παιδευτήριον, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀθήναιον, ὅρισας τὴν τοῖς διδασκάλοις ἐκτίσιν ἰδίου μισθοῦ ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου (aerarium). Ὅθεν ἔκτοτε ἰδρύθησαν παρὰ Ῥωμαίους δημόσια σχολεῖα, ἴδ. Αὐρήλ. Βίβλ. 14. Ἐντεῦθεν τὸ σύστημα τοῦ διαπλάττειν καὶ καλλιεργεῖν τὴν νεότητα, ὅπερ ἤρτητο μᾶλλον ἐκ τῆς θελήσεως τῶν πατέρων, ἢ ἐκ τῆς ἐξουσίας τῆς πολιτείας, τοσοῦτον ἠλλοιώθη, ὥστ' ἡ ἀγωγή, ἡ τέως τι τῶν σπουδαιοτάτων καὶ τῆ παιδεύσει σφιγκτὰ συνεζευγμένη, ὥσει ἐλάττονος ἀξίας ὑπετιμᾶτο τῆς διδασκαλίας, ἢ δ' ἰδιωτικῆ παιδεύσει ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων μετετρέπη εἰς δημοσίαν. Ἰστέον δ', ὅτι κρατίστη σχολὴ καὶ δὴ τοῖς Ῥωμαίοις προυργιαიტάτη καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους ὑπῆρξεν αὐτὴ ἡ πολιτεία. Ἀλλὰ τὸ μνημονεῦσαι τίνι τρόπῳ καὶ μέτρῳ ἐπόμμενοι οἱ αὐτοκράτορες πολλοῦ ἀξιοῦ ἐγένοντο περὶ τὴν ὀρθὴν παιδευσιν τῶν νέων δὲν εἶναι τοῦ παρόντος τόπου. Ἀρκεῖτω ἐνθάδ' ἡ μνεῖα ἐν τίσιν καιροῖς καὶ διὰ τίνας λόγους ἡ ἰδιωτικὴ διδασκαλία μετεβλήθη εἰς δημοσίαν. Ἐκ τῶν τέως ὑποσημανθέντων μᾶλλον, ἢ ἀναπτυχθέντων φαίνεται, ὅτι δέον μὲν νὰ ἐξερευνηθῇ ὁποία ὑπῆρξε κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἡ μέθοδος ἐκεῖνη τοῦ ἐκτρέφειν καὶ ἐκπαιδεύειν τὴν νεολαίαν καὶ τί ἐξεργάσατο, ὅμως ὀλίγα ἀνευρίσκονται περὶ τοῦ πράγματος τούτου ἀξία ὅπωςδῆποτε πίστεως. Εἰς ὀλίγα ἄρα δέον νὰρκεσθῶμεν. Ὅτι λοιπὸν ἡ

τῶν Ῥωμαίων ἀγωγή καὶ παιδεία τὸ κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἀπλουστάτη, κατὰ δὲ ἄλλο γίνεταί ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρχαίας διαίτης καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς πολιτείας. Διότι οἱ Ῥωμαῖοι καθ' ἅπασαν τὴν παρούσαν περίοδον ἦσαν τὰ μάλιστα ἠσυχολημένοι ὅπως ἐκ τῆς καλλιεργίας τῶν ἀγρῶν πορίζωνται τὰ τοῦ βίου ἐπιτήδεια, ὅπως ἐπιχειροῦντες πολέμους ὑπερασπίζωσι καὶ μεγθύνωσι τὰ ὅρια τοῦ κράτους. Ἐντεῦθεν παρὰ Ῥωμαίοις ἀπαντῶσιν ἐκείναι αἱ τάσεις, τὰ ἦθη, αἱ ἀρεταί, ἐκείναι τέλος αἱ κακίαι, αἵτινες ὡς τὸ πλεῖστον ἀνευρίσκονται παρ' ἔθνη, περὶ τὰ ἀγροτικά διατρέβονται καὶ εἰς πολεμικοὺς ἀγῶνας ἐμπεπλεγμένω. Ὡς δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις πράγμασι καὶ ἐν τοῖς πρὸς ἀγωγήν καὶ παιδευσιν τῶν πολιτῶν ἐκ μικρῶν δρμηθέντες τὴ μέγιστα κατέλαβον. Ὅθεν ἐπειδὴ οὔτε δημόσια σχολεῖα ὑπῆρχον, ἄτε τῆς πολιτείας οὐδένα μισθὸν ἀμυλίας (κατὰ τὴν κομψὴν Ἐσνοφώντειον φράσιν) τοῖς διδασκάλοις ἐκτινούσης, οὔτ' ἀπαντες εἶχον τοὺς πόρους, ὁπόθεν νὰ διατρέφωσι τὸν διδάσκαλον τῶν παιδῶν, ἢ δὲν ἐδύναντο νὰ πληρῶνωσι διδάκτρα τοῖς ἰδιωτικοῖς διδασκάλοις, ὀλιγοστοὶ ἐπετύγγανον τῆς ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχομένης διδασκείας, ἦτοι τῆς μητρῶς. Μέγα δὲ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ὑπῆρξε τῶν μητέρων τὸ ἀξίωμα καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδεστέρων. Μητέρες περιέβλεπτοι ἐπὶ ἀγνότητι, αἰδοῖ, ἐπιμελεία καὶ τιμῇ ἤξιοῦντο γενικῆς ἐκτιμήσεως, οὐδ' εὕρηται ἄλλοθι ποῦ τηλικούτος ὁ σεβασμός, ὁ ἐπὶ τῆς παρουσίας περιόδου ταῖς γυναῖξι προσνεμόμενος, ἴδ. Αἰβ. I. 13. Ἀρίγνωτον, ὅτι ἕνεκα παραβιάσεως τῆς γυναικείας αἰδοῦς οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ ποδῶν ἐποίησαντο βασιλεῖς καὶ δεκάρχους κατέλευσαν. Μῖα δὲ μητὴρ, ὡς δὴ πασιθρόλλητον, αἱ δεήσεις καὶ αἱ ἐπιτιμήσεις τῆς Οὐετουρίας ἐκαμψαν τὴν ψυχὴν τοῦ Κοριολάνου καὶ οἱ ἔργαμοι τῶν Ῥωμαίων πρὸς τιμὴν τῶν γυναικῶν ἤγειραν κατὰ τῆς τύχης τῆς γυναικείας (Fortunae Muliebri) ἴδ. Αἰβ. II, 40.<sup>1</sup> Οὐχὶ ἄπαξ γυναῖ-

<sup>1</sup> Τόθ' αἱ δέσποναι εἰς τὴν Οὐετουρίαν τὴν μητέρα τοῦ Κοριολάνου καὶ τὴν Οὐολουμνίαν τὴν τοῦτου σύζυγον φοιτῶσαι συνέρχονται. Ἄν τοῦτο δημόσιον μέτρον ὑπῆρξε, (δηλ. δῶγμα συγκλητικόν) ἐπάγει ὁ Αἰβίος, ἢ γυναικεῖος φόβος, ὀλίγον ἀνευρίσκω. Κατῶρθωσαν ἀληθῶς ὅπως καὶ ἡ Οὐετουρία ἢ τὰ ἔτη λίαν προέβηκεῖα καὶ ἡ Οὐολουμνίαν φέρουσα τοὺς δύο μικροὺς υἱοὺς μεθ' ἑαυτῆς ἐκ τοῦ Μαρκίου πορευθῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, κ' ἐπειδὴ οἱ ἄνδρες δὲν ἐδύναντο νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν διὰ τῶν ὅπλων, αἱ γυναῖκες διὰ τῶν δεήσεων καὶ τῶν δακρῶν ἠμύνοντο ὑπὲρ ἐκείνης. Ἄμ' ἐντεῦθεν ἀφικομένων ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἠγγέλθη τῷ Κοριολάνῳ, ὅτι ἀπειροπληθεῖς γυναῖκες παρήσαν, τὸ πρῶτον, αὐτὰς ὅστις δὲν συνεινήθη οὐθ' ὑπὸ τῆς δημοσίας μεγαλειότητος τῶν πρέσβων, οὐθ' ὑπὸ τῆς τηλικαύτης εὐσεβείας τῶν ἱερέων τῆς ἐμβλήθεισης εἰς τοὺς

κας ἐπ' ἀρετῇ διαπρέπουσαι ἠρέθησαν πρὸς ἐπιτέλειαν τῶν ὑψίστων ἰεροπραξίων τῶν θεῶν. Ἡ *Σουλπικία* ὡς ἐν παραδείγματι ἡ τοῦ Φουλβίου Φλάκκου γυνή, ἡ τῇ γνώμῃ τῶν δεσποινῶν αἰδημονεστάτη ἠρέθη ὑφ' ἑκατόν ἔν' ἀφιέρωσιν τὸ ὁμοίωμα τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὰ Σιβύλλια θέσφατα, πρὸβλ. Πλινίου *Hist. Natur.* VII. 35. Ἡ *Κλαυδία* πάλιν ἀριπρεπῆς ἐπὶ κοσμιότητι περθένος ναῦν, κομίζουσαν τὰ ἱερά τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Ἰδαίας προσπεπηγυῖαν τῷ τεναγῆι τοῦ Τιβέρως ἐξείλκυσε δεηθεῖσα ἵνα οὕτω τέλος ἐπιτύχη, ἂν εἰς ἑαυτὴν αἰδῶς ἐνυπάρχει, ἴδ. *Συστῶν* 6. *Τιβερ.* 2. Ἐγκωμίους ἐξαιρεται καὶ ἡ ἄλλη *Κλαυδία*, ἡ Ἐστιάς ἐκείνη περθένος, ἥτις θεασαμένη τὸν ἴδιον πατέρα ἐν τῇ τελετῇ τοῦ θριάμβου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἄρματος ἀποσπώμενον διὰ τῆς βιαίας χειρὸς πολεμίου δημάρχου παρενδλήθη ἐν μέσῳ ἐκατέρων καὶ τὸν πατέρα περιπτυχθεῖσα δὲν ἠνέχθη νάποσπασθῆ οὗτος ἀπὸ τοῦ ἄρματος, ἀλλὰ τὴν ὑπερτάτην δύναμιν τὴν ὑπ' ἐχθρότητος διαφλεγομένην ἀπώσατο, ἴδ. *Συστῶν*. ἐνθ. ἀνωτ. καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον V, 4, 6 καὶ Κικέρωνος *pro Cael.* 14. — Παρεκτὸς τούτου ἐν στόματι ἀπάντων τὰ μάλιστα περιάδεται ἡ *Κορνηλία*, ἡ τῶν Γράκχων μήτηρ, ἐξέχουσα καὶ τῇ προσηνείᾳ καὶ τῇ τῶν ἠθῶν χάριτι καὶ τῷ μεγαθύμῳ, ἥ; αἱ ἐπιστολαὶ ἐπαινοῦνται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἐν Βρούτῳ 58 καὶ ὑπὸ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ *Jnst. Orat.* I. 4, 6. Ἐπαινοῦνται παρὰ τὰς εἰρημένας καὶ ἡ *Λαίλλα*, ἡ τοῦ Γαίου τοῦ Σοφοῦ προσβυτέρα θυγάτηρ, καὶ αἱ ταύτης θυγατέρες αἱ δύο Μουκίαι καὶ ἐγγόναι Δικίνιαι καὶ ἡ τοῦ Πομπηίου σύζυγος *Κορνηλία* καὶ ἡ *Ρέα*, ἡ τοῦ Σερτωρίου μήτηρ καὶ ἡ *Ιουλία Προκίλλα* μήτηρ τοῦ Ἰουλίου Ἀγρικόλα σπανίας κοσμιότητος, ἐν ἧς τῷ κόλπῳ καὶ τῇ φιλοστοργίᾳ ἐκτραφεῖς ὁ υἱὸς διὰ πάσης θεραπείας ἀπασῶν τῶν τιμίων τεχνῶν διήνυσε τὴν τε παιδι-

ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν, πολλῶ μᾶλλον ἰσχυρογνώμων ἐδείχθη πρὸς τὰ τῶν γυναικῶν δάκρυα. Μετέπειτα δὲ τῶν οἰκείων θεραπόντων τις ὁ τὴν Οὐετουρίαν ἀνά μέσον τῶν ἄλλων περίλυπον γνώρισας μεταξὺ τῆς νύμφης καὶ τῶν ἐγγόνων ἰσταμένην, ἂν μὴ ἀπατώσῃ με οἱ ὀφθαλμοί, εἶπεν, ἡ μήτηρ καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα σου παροῦσαι εἶναι. Ὁ Κοριολάνος λοιπὸν μικροῦ δεῖν ἔξω ἑαυτοῦ ἐσπευδὲν εἰς περίπτωξιν τῆς μητρὸς, δὴ ἡ γυνὴ ἀπὸ τῶν ἱκεσιῶν εἰς ὀργὴν στραφεῖσα, «ἄφες με πρὶν ὑποδέξωμαι τὸν σὸν ἀσπασμὸν νὰ μάθω, ἂν εἰς ἐχθρόν, ἢ εἰς τὸν οἶόν μου πορεύομαι, ἂν αἰχμάλωτος, ἢ μήτηρ ἐν τοῖς σοῖς στρατοπέδοις εἶμι. Εἰς τοῦτο ἡ ἐμὴ μακρὰ ζωὴ καὶ τὸ ἀτυχὲς γῆρας παρέσυρεν ἵνα σὲ ἐξόριστον, εἶτα πολέμιον ἴδω; εἶναι ἄρα δυνατόν, ὅτι θὰ ἐρημώσης ταύτην τὴν γῆν τὴν τεκοῦσάν σε καὶ ἐκθρέψασαν; . . . ἂν μὴ ἐγὼ σε ἔτικτον, ἢ Ῥώμη δὲν θὰ ἐπολιορκεῖτο, ἂν μὴ σε εἶχον υἱόν, ἐλευθέρᾳ ἐν ἐλευθέρᾳ πατρὶδι θάπέθνησκον . . . καὶ ἤγειραν αὐτῇ μνημεῖον τὸν ναὸν τῆς Γυναικείας Εὐτυχίας, ἀφιέρωσαντες τῷ ὀνόματι αὐτῆς ταύτης.»

κὴν καὶ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν καὶ ἄλλαι πολλαί, ὧν ἡ ἐξαρίθμησις θάπέβαινε μακρὰ καὶ θὰ ὑπερέβαινε τὰ ὄρια τῆς παρούσης ἐργασίας. Ἡ δὲ δύναμις, ἣν ἐκέκτηντο αἱ μητέρες ἐκεῖναι εἰς τὸ εὐλαβῶς ἀναρριπίζειν τὰ μικρὰ ζώπυρα τοῦ πνεύματος ἐν τῇ τρυφερᾷ ἡλικίᾳ, εἰς τὸ ἐπιμελῶς θεραπεύειν τὰ ἦθη καὶ εἰς τὸ ὀρθῶς διαπλάττειν τὸν λόγον αὐτόν, ἐγένετο ἐν παντὶ τῷ βίῳ καὶ τὰ μάλιστα τελεσιουργὸς καὶ σωτηριώδης: Διότι αἱ τῶν Ῥωμαίων μητέρες, ὧν ἡ κατ' οἶκον ἐνδικαίτησις παραβαλλομένη πρὸς τὸν βίον τῶν Ἑλληνίδων ὑποληπτέα πολὺ τιμιωτέρα, ἀπὸ παλαιότητος χρόνου ὡς τὸ πλεῖστον αὐταὶ (ἄνευ δηλ. διδασκάλου) ἀνελάμβανον τὴν ἐντολὴν τοῦ ἐκτρέφειν τὰ ἴδια τέκνα, ἰθύνουσαι τὰς μικρὰς ἀσχολίας καὶ τὰς παιδιὰς αὐτῶν διὰ μητρικῆς στοργῆς καὶ συνέσεως καὶ τέχνας πρὸς τὴν τρυφερὰν ἡλικίαν ἀρμοζούσας ἐκδιδάσκουσαι ἐκεῖνα. Τῆς δὲ τιμηστάτης ταύτης ἀσχολίας, ὁπότε σχολὴ ὑπῆρχε, συμμετείχον καὶ οἱ πατέρες, οἵτινες τὸ ἔργον καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν μητέρων τῇ βουλῇ καὶ τῷ ἴδιῳ ἀξιώματι ὑποβοηθοῦντες τὴν ἠδίστην χάριν ἐκείναις ἐμερίζοντο. Καὶ ἀληθῶς οὐδὲν ἐδύνατο νὰ ἦναι προσφυσέστερον τῆς ὑπὸ τῶν γεννητόρων ἀγωγῆς τῶν παιδῶν. Διότι τί ἐμπορεῖ νὰ ἦναι ἄλλοτριώτερον τοῦ ὑγιαίνοντος συστήματος τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείσεως, τί μᾶλλον δι᾽ ἀστροφον ἢ τὸ παραδιδόναι τὰ τέκνα ἄνευ εὐθέτου καὶ σπουδαιοτάτου λόγου ταῖς τροφαῖς, ἢ τὸ διαπιστεῦσθαι τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν τούτων καὶ τὴν εὐεξίαν σωματικὴν τε καὶ ψυχικὴν ταῖς ἐξ ἄλλοδαπῆς κεκλημέναις παιδαγωγοῖς καὶ διὰ μισθοῦ ἀναπειθομέναις, αὐτὰ δὲ τὰ τέκνα οἰονεῖ ἀπὸ τῶν κόλπων τῶν γονέων ἀποσπᾶν καὶ ἀνέχεσθαι, ἵνα μετὰ τοῦ γάλακτος τῆς τροφῆς θηλάζωσι τὰς πλάνους καὶ τὰς ἄλλοτρίας κακίας; Ἐπὶ τῶν παιδαγωγῶν αὐτῶν ἰσχύει τὸ τοῦ Ἐννίου ἐκεῖνο «*qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam*» (= τοῖς μὴ γενομένοις τοῦ ἰδίου σπόρου ἄλλοι δεικνύουσι τὴν ὁδόν), ἢ τὸ τετριμμένον ἐκεῖνο «*poteritne caecus caecum ducere*» (δύναται ἄρα τυφλὸς τυφλὸν ὀδηγεῖν;). Τὸ κακὸν τοῦτο, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐπεκράτησε παρὰ Ῥωμαίους ἐπὶ τῶν ἐπιγενεστέρων καὶ τῶν ὑστάτων χρόνων. Ἀποκλίναντες δὴλον ὅτι Ῥωμαῖοι (ἀπὸ τοῦ 6'. φαινικοῦ πολέμου 218—242 π. X.) τῆς παλαιᾶς ἀπλοϊκῆς διαίτης καὶ τῆς ἔξω καὶ σωφροσύνης τῶν προγόνων ὀλιγώρως εἶχον καὶ περὶ αὐτὴν τὴν τῶν παιδῶν ἀγωγὴν, παραδίδοντες αὐτοὺς ταῖς τροφαῖς καὶ ταῖς θεραπαίναις, ἢ εὐτελεστάτοις δούλοις, ἢ πειναλέοις Γραικύλοις. Τὴν πλημμελῆ ἐν τούτοις αὐτὴν ἀγωγὴν, τὴν ὑπὸ πολλῶν εὐπατριδῶν ἐπιδοκιμασθεῖσαν, οἱ σωφρονέστεροι καὶ συνετώτεροι ἐκποδῶν ἐποίησαντο, ἄλλοι δὲ σφόδρα διέσυραν καὶ διὰ πικρῶν εὐτραπελιῶν κατεγέλασαν ἴδ.

Πετρων. Σατυρ. Προοιμ. Ίουβενάλ. Sat. VII. Περσίου Sat. 1. και Τακίτου Διαλ. de Orati κ. 35 κ. ε. Τὰ δ' ἀρχαία ἐκεῖνα ἤθη μετὰ τῶν νέων κακίων τῆς μετέπειτα ἐποχῆς διαυγῶς ἐξιστόρησεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ προμνημονευθέντος διαλόγου ἐν κεφ. 28—29, οὗ χωρίου κρατίστου καὶ ἀναγνώσεως ἐπαξίου παραθέτομεν μέρος « Ἦδη πρῶτον ἐκάστω ὁ υἱός, ὁ ὑπὸ ἀγνῆς γεννητηρίας τεχθεὶς, δὲν ἐξεστρέφετο ἐν τῷ οἰκίῳ τῆς ἐωνημένης τροφῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς μητρός, ἧς ἔκλαμπρος ἦτο ὁ ἔπαινος τοῦ ἐπιτηρεῖν τὸν οἶκον καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν τέκνων. Ἦρείτο δὲ τις πρεσβυτέρα τῷ γένει οἰκεία, ἧ μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἠθῶν ἐπέτρεπον τὰ τέκνα ἐκάστης οἰκογενεῖας καὶ ἧς ἐνώπιον οὐδ' ὄσιον ἦτο νὰ λέγῳσιν, ὅπερ αἰσχρὸν ὑπελαμβάνετο, οὐδὲ νὰ πράττωσιν, ὅπερ τὴν πράξιν ἄτιμον ἐφαίνετο. Καὶ οὐ μόνον τὰς μελέτας καὶ τὰς ἀσχολίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀναπαύλας καὶ τὰς τέρψεις τῶν παιδῶν δι' ἰερότητός τινος καὶ εὐλαθείας συνεκίονα. Οὕτως ἐξ ἀκοῆς παρελάβομεν, ὅτι ἐπραττεν ἡ τῶν Γράκων μήτηρ Κορνηλία καὶ ἡ τοῦ Καίσαρος Ἀύρηλια, ταυτὰ γινώσκοντες καὶ περὶ τῆς Ἀτίας, τῆς τοῦ Αὐγούστου μητρός, ἧτις προέστατο τῆς ἀγωγῆς τῶν πριγκίπων υἱῶν αὐτῆς. Αὕτη δ' ἡ αὐστηρότης τῆς ἀγωγῆς, προσεπάγει ὁ συγγραφεὺς, εἰς τοῦτο ἀπέβλεπεν, ὅπως ἡ ἀκραιφνῆς, καὶ δι' οὐδεμιᾶς πονηρίας διαστραφεῖσα φύσει ἐνὸς ἐκάστου τέλει ἐγκολπῶται παραχρῆμα τιμίας τέχνας, καὶ εἴτ' εἰς τὰ στρατιωτικά, εἴτ' εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, εἴτ' εἰς τῆς εὐγλωττίας τὴν μελέτην ἐπέδιδετο, τοῦτο μόνον νὰ πράττη, τοῦτο ἅπαν νάρύηται. Τοῦτον λοιπὸν τῆς ἀπλότητος, τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς χρηστότητος τὸν ἔπαινον δικαίως ὁ συγγραφεὺς ἀπέδιδε τῇ ἀρχαίᾳ ἀγωγῇ. Καὶ διότι τὰς τέχνας, τὰς καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ἐκείνῃ τὰ μάλιστα ἐπαινετὰς καὶ ἐν παντὶ καιρῷ σπουδαιοτάτας, αἱ τινες ἐστρέφοντο εἰς τὴν λατρίαν τοῦ θεοῦ, εἰς τὸν ὀρθὸν τρόπον τοῦ ζῆν, εἰς τὸ φιλοπόνως ἐπιτελεῖν τὰς ἐν τῷ βίῳ ἀσχολίας, εἰς τὸν πρὸς τοὺς γεννήτορας, τοὺς οἰκείους, τοὺς συμπολίτας, τοὺς ἄρχοντας καὶ τὴν πατρίδα καθήκοντα ὡς τὸ πλεῖστον ἐξεμάνθων ἐν τῇ οἰκιακῇ ἐστία παρὰ τῶν γονέων, τῶν περὶ τὴν ἀγωγήν τοῦ βίου πεπαιδευμένων.

Ἐν Ζακύνθῳ, Φεβρουαρίῳ ἀρχομένῳ 1879

Ἐπανόρθωσις τῶν παροραμάτων τῶν ἐν τῷ ἀ. ἄρθρῳ, τῷ περὶ «ἀγωγῆς καὶ παιδείας παρὰ Ῥωμαίους» ἐν τῷ δ'. τεύχει.

Σελ. στίχ.

407 5 φοινικῶν ἀρτί φοινικικῶν.

»	49	Βερνχάρδus	»	Βερνχάρδης.
108	»	καλλιεργίαν	»	καλλιέργειαν,
440	40	Βαρβάτος	»	Βαρβάτης
»	20	αὐτῆς	»	αὐτοῖς
»	31	μετὰ τὸ μετέδωκαν πρόσθετος τοῖς πληθείοις τῆς (ὑψί- στης τιμῆς)		
444	4	δικτατωρίας	ἀρτί	δικτατορίας
»	3	κατορθώθη	»	κατορθώθη.
»	37	πανωλεθρίαν	»	πανολεθρίαν
442	24	Welssenborn	»	Welsseborn.

Ν. ΠΕΤΡΗΣ.

## Η ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.

ΥΠΟ ΗΙΡΡΕΑΥ

(συνέχ. τῆς Τετῆ. Ε' σ. 166)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀναδιοργανισμοῦ τῶν σχολῶν ἀπασχολεῖ ἐν Ἀγγλίᾳ ὅλα τὰ πνεύματα. Ἐν Λονδίῳ ὡς ἔφοροι σχολῶν ἐξελέγησαν πρόσωπα διακεκριμένα καὶ ἐπίσημα. Ἐθεώρησαν συντελεστικώτερον νὰ ἐμπιστευθῶσι τὴν διοίκησιν τῶν σχολῶν εἰς αἰρετὰ σωματεῖα, τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν ὁποίων ἀπένειμαν εἰς τὰς κυρίας. Ὅθεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατηρτίσθη ἐν Λονδίῳ συμβούλιον μέγα, ἀποτελούμενον ἐξ ὁμοτίμων, μελῶν τοῦ κοινοβουλίου, ἀνδρῶν ἐπισήμων καὶ κυριῶν ἀνωτέρας τάξεως, τούτων πάντων θηρεούντων τὴν θέσιν ταύτην μετὰ ζέσεως ταύτης, ὡσεὶ ἐπρόκειτο περὶ βουλευτικῆς ἑδρας.

Ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τούτου εἶναι μέλος τῆς βουλῆς τῶν λόρδων, ἀρχαῖος διοικητῆς τῶν Ἰνδιῶν. Σήμερον ὑπάρχει ἐν Λονδίῳ εἰδὸς τι κοινοβουλίου σχολιακοῦ, οὕτως εἰπεῖν. οὐ αἱ περὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς διδασκαλίας συζητήσεις διεγείρουσι σπουδαίως τὴν προσοχὴν τοῦ δημοσίου.

Καὶ μ' ὅλα ταῦτα αἱ προταθεῖσαι μεταρρυθμίσεις καὶ ἡ ἰδέα τοῦ νὰ καταστή ἡ ἐκπαίδευσις ὑποχρεωτικὴ ἀπαντῶσι μυρίας καὶ σπουδαίας δυσχερείας.



Τὰ θρησκευτικὰ κόμματα κατήλθον προθύμως εἰς τὴν ἐκλογικὴν πάλιν σχετικῶς ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως συμβουλιῶν. Ἡ ἀγγλικανικὴ ὀρθόδοξος ἐκκλησία θέλει νὰ ἐπιβάλῃ τὴν κατήχησίν τῆς εἰς ὅσας ἐκ τῶν σχολῶν ἐξασκεῖ τινα ἐπιρροήν, οἱ σχισματικοὶ διαμαρτύρονται, θεωροῦντες πᾶν χορήγημα, πάντα φόρον, πληρονομένον εἰς τὰς παρὰ τῶν φίλων τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας διευθυνομένας σχολὰς, ὡς ὑποστήριγμα παρεχόμενον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῶν. Ἀποποιοῦνται ἐπομένως τὴν πληρωμὴν παντὸς φόρου καὶ διακηρύττουσιν, ὅτι προτιμῶσι μᾶλλον τὴν φυλακὴν καὶ τὸν καταδιωγμὸν ἢ τὴν ὑποταγὴν τῶν εἰς τὰς θελήσεις τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῇ Ἰρλανδίᾳ ὁ καθολικὸς κληρὸς ἀπαιτεῖ οὐ μόνον τὰς σχολὰς ἐντελῶς καθολικὰς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωσιν τῶν διαμαρτυρομένων παιδῶν.

Ἐπὶ τῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια ὁ νέος ἐν Ἀγγλίᾳ διοργανισμὸς τῶν δημοτικῶν σχολῶν παρουσιάζει, εὐρίσκομεν πλείστας ὅσας ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας εἰς τινα ὀμιλίαν γενομένην ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ κ. Λόβης εἰς τὴν ἐν Halifax σχολὴν τῶν ἐργατῶν. Κατ' ἀρχὰς ἀπλοῦς ὢν καθηγητῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης, ὁ κ. Λόβης καὶ γινώσκων ἐκ πείρας τὰς πολλὰς καταχρήσεις, τὰς ἐκεῖ διαιωνιζόμενας παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τὰς προσπάθειάς τῶν ἐντιμωτέρων ἀνδρῶν, συνετέλεσεν ὡς πλείστον καὶ διὰ τῆς πείρας καὶ τῶν γνώσεών του εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου, ὑπερ διὰ τῶν προγραμμάτων καὶ τῶν ἐξετάσεών του εἰσήγαγεν ἀξιοσημειώτους βελτιώσεις εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καταδεικνύει μετὰ παρηρησίας τὰ εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ παρεμβληθέντα προσκόμματα ἐκ τοῦ μέχρι τοῦδε παρὰ τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχισματικῶν ἐκκλησιῶν ἐξασκηθέντος μονοπωλίου. Κατ' αὐτὸν σφάλμα μέγιστον διέπραξεν ἡ κυβέρνησις ὑποστηρίξασα πρὸ εἰκοσὶ πενταετίας τὰς αἰρετικὰς σχολὰς. Μέλος τῆς ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπιτροπῆς προσέβαλεν αὐτὰς πάντοτε ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, ἀλλ' ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἀσθενεστάτην εὗρεν ὑποστηρίξιν. Συμφωνοῦντος τοῦ λόρδου Γραμβίλλ, ἤθελε προτιμῆσαι ὁ κ. Φόρστερ νὰ πληρώνηται τοῦλάχιστον παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἡ κοσμικὴ ἐν ταῖς αἰρετικαῖς σχολαῖς διδασκαλία οὐχὶ δὲ καὶ ἡ θρησκευτικὴ. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀπέβλεπεν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἐκλαίκευσιν τῆς διδασκαλίας. Ἐπομένως ἐσκόπευε νὰ εἰσαγάγῃ νόμον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐμελλε νὰ διοργανισθῇ ἐποπτεία τις, οὐδένα θρησκευτικὸν χαρακτῆρα φέρουσα. Δυστυχῶς αἱ προτάσεις του ἀπερρίφθησαν.

Καὶ τοὶ ἀναγνωρίζον τὴν ἔκτασιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κράτους καὶ

ἐπομένως θεωρῶν καθήκον τούτου ἀπαραίτητον νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν παιδῶν, καθὼς διὰ τοῦ ὄργανισμοῦ καλῆς ἀστυνομίας καθήκον ἔχει νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν κοινωνικὴν τάξιν· καίτοι ἐπιζητῶν διὰ παντὸς μέσου τὴν ὑπαρξίν ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως, χορηγομένης παρὰ τοῦ Κράτους ἄνευ ἀναμιξεως αἰρετικῆς διδασκαλίας, ἄνευ κληρικῆς ἐποπτείας, οὐχ ἤττον ὅμως ὁ κ. Λόβης οὐδέποτε διανοήθη οὔτε νὰ ζητήσῃ τὴν κατάργησιν τῶν ὑφισταμένων σχολῶν, οὔτε νὰ στέρησῃ αὐτὰς τῆς συνδρομῆς τοῦ Κράτους. Ἐν αὐταῖς φοιτῶσιν ὑπὲρ τὰ 2,000,000 παιδῶν, τοὺς ὁποίους κατ' οὐδένα λόγον δὲν πρέπει ν' ἀποσπάσωσιν ἐκεῖθεν, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ βλάβη τις εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐνῶ ὑπάρχει ἀρκετὸς ἀριθμὸς τοιούτων, οὐδέλω εἰς σχολὰς φοιτῶντων καὶ τούτους τὰ ἐκπαιδευτικὰ τοῦ Κράτους καταστήματα ὀφείλουσι διὰ παντὸς τρόπου νὰ σαγηνεύωσιν, ἀντὶ ν' ἀποσπῶσι τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν αἰρετικῶν σχολῶν, εἰς αἱ φοιτῶσι. Τὸ πεδίον εἶναι εὐρύτατον, ἀναφέρει ὁ κ. Λόβης, καὶ ἔχει θέσιν δι' ὅλους.

Ὁ κ. Λόβης καὶ οἱ φίλοι του θεωροῦσιν ὅλως ἀσήμαντα τὰ διὰ τῆς δημοτικῆς διδασκαλίας ἐπελθόντα ἀποτελέσματα, διδασκομένων τῶν παιδῶν τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν καὶ τὸν ὑπολογισμὸν καὶ στερουμένων τῶν μέσων τοῦ νὰ μεταχειρίζωνται ἐπωφελῶς τὰ τρία ταῦτα οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς μαθήσεως. Πράγματι ἡ ἀνάγνωσις δὲν ὄφειλε νὰ ᾔναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ κυρίως τὸ μέσον, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ὀδηγηθῇ οὗτος εἰς τὴν αὐτοδιδασκαλίαν. Ἀντὶ νὰ περιορίσωσι τὴν διδασκαλίαν ταύτην, φόβῳ μήπως αὕτη ἐπιφέρῃ τὴν κοινωνικὴν ἀποσύνθεσιν, ἀπεναντίας ὄφειλον νὰ χορηγήσωσιν ἀφειδῶς τὰ μέσα τῆς μαθήσεως εἰς τοὺς ἀπαιδέυτους τῆς σήμερον. Ἀναπτύσσοντες παρ' αὐτοῖς τὴν ἔρεξιν τοῦ διδάσκεισθαι ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ χορηγήσωσιν αὐταῖς καὶ κατάλληλα πρὸς τοῦτο βιβλία, βιβλία ἀληθῶς διδακτικά. Τοῦτο ἐπαγγέλλονται αἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐταιρίαι, αἱ ἰδρυθεῖσαι πρὸς καταρτισμὸν βιβλιοθηκῶν πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ. Μεταξὺ τῶν βιβλίων τῶν δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς ἐμπνευσθέντας ἐν ταῖς προκαταρκτικαῖς σχολαῖς τὸν ἔρωτα τῆς μαθήσεως, ὁ κ. Λόβης θεωρεῖ τέσσαρα ἐξ αὐτῶν ἀνώτερα παντὸς ἄλλου καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν πρακτικὴν ὠφέλειάν των· 1ον τὸν παιδαγωγὸν τοῦ Κάσσελλ· ὁ ἀναγνοὺς καὶ ἐννοήσας τὸ σύγγραμμα τοῦτο, λέγει, γινώσκει πλείονα πολλῶν ἄλλων ὅπωςδῆποτε ἀνεπτυγμένων· 2ον τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Blackstore ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ συντάγματος· 3ον τὸν Η. Λούτον τῶν Ἑθρῶν, ὑπὸ τοῦ Ἀδάμ Σμίθ, « σύγγραμμα καταλληλότετον πρὸς κατανοήσιν τῆς παρούσης ἐποχῆς » 4ον

τὴν φυσικὴν τοῦ Ἀρνόλ. Συνελόντι εἰπεῖν ὁ κ. Λόβης πέποιθεν ὅτι ὅσα ὁ λαός, μελετῶν τὸν μηχανισμόν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ τε φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κόσμου, κατανοεῖ αὐτοὺς, τοσοῦτῳ τὸ ἔθνος καθίσταται ἰσχυρὸν καὶ ἀκράδαντον ἐπὶ τῆς βράσεώς του.

Δυστυχῶς ὀλίγιστοι ὑπάρχουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, οἱ ἄνδρες οἱ τιθέμενοι εἰς τοιοῦτον ὕψος τὸ ἰδανικὸν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ θεωροῦντες ταύτην ὡς τὴν ἀληθῆ κρηπίδα τῆς κοινωνίας. Τὴν πραγματοποίησιν τούτου εὐρίσκουσι μόνον εἰς ὅσας χώρας, ὡς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὡς ἰδέα τῆς δημοκρατίας ἐρριζοβόλησε βαθέως.

## IV

Μέχρις οὗ ἡ τοῦ λαοῦ διδασκαλία, ὡς ἐννοοῦσιν αὐτὴν οἱ σπουδαῖοι ἄνδρες, οἱ μετὰ ζήλου ἐπαινετοῦ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἀφοσιούμενοι, παραγάγη τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, ἀναγκαῖα ἐν πρώτοις καθίσταται ἡ ἴδρυσις σχολῶν, τὰς ὁποίας ἡ κυβέρνησις προτίθεται νὰ διοργανίση καὶ βοηθήσῃ χρηματικῶς, καθὼς τὰς ἀνηκούσας εἰς τὴν ἐλευθέραν διδασκαλίαν, εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰς αἰρετικὰς Ἐκκλησίας.

Τὸ κοινοβούλιον παρέχει ἐτησίως χρηματικὴν συνδρομὴν εἰς πᾶσαν προκαταρκτικὴν σχολὴν, συναινοῦσαν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς κυβερνήσεως, τὸ ὀρίζον ὡς ἀντικείμενον ἐκπαιδεύσεως τὰ τρία ταῦτα ἀναπόφευκτα μαθήματα: τὸ ἀναγινώσκειν, τὸ γράφειν καὶ τὸ υπολογίζειν. Τὸ ἐπιψηφίζόμενον χρηματικὸν ποσὸν διαχειρίζεται ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ κατὰ τὸ 1840 συσταθέντος ἰδιαίτερου συμβουλίου, ἀπαιτοῦσα παρὰ πάσης σχολῆς, ζητούσης νὰ λάβῃ μέρος ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χρηματικοῦ χορηγήματος, νὰ ἐπισκέπτηται ταύτην βασιλικὸς ἐπιθεωρητής. Τέσσαρα σελλίνια χορηγοῦνται ἐτησίως δι' ἕκαστον μαθητὴν, φοιτῶντα καθ' ὄλον τὸ σχολικὸν ἔτος, ἧτοι ἐπὶ 400 τοῦλάχιστον ὥρας. Αἱ ἐπιθεωρήσεις καίτοι αὐστηρόταται, περιστρέφονται μόνον περὶ τὴν διδασκαλίαν, μὴ δυναμένου τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ν' ἀναμιχθῇ οὔτε εἰς τὰ τῆς διευθύνσεως, οὔτε εἰς τὸν κανονισμόν τῆς σχολῆς. Ἡ ἀποστολὴ του συνίσταται εἰς τὴν συλλογὴν πράξεων καὶ πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας κατόπιν δι' ἐπισήμου ἐκθέσεως γνωστοποιεῖ εἰς τὸ κοινόν. Ἐν παρόδῳ ἂς ἀναφέρωμεν, ὅτι εἰς 18000 φράγκων χορηγουμένη ἀμοιβὴ εἰς τοὺς ἄγγλους ἐπιθεωρητὰς καθίστησι ζωηροτέραν τὴν εὐτέλειαν τῆς χορηγουμένης εἰς τοὺς ἡμετέρους ἐπιθεωρητὰς τῶν προκαταρκτικῶν σχολῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον εἶναι ἐν τούτοις τοσοῦτῳ σπουδαῖον.

Ὁ διευθυντὴς παιδαγωγείου, ὁ ἀποδεχόμενος χρηματικὴν συνδρομὴν, ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ πάντα ζήλον καὶ προσπάθειαν, ὅπως παρουσιάσῃ εἰς τὸν ἐπιθεωρητὴν ὅσον οἶόν τε πλείονας μαθητὰς, γινώσκοντας τὸ γράφειν, τὸ ἀναγινώσκειν καὶ τὸ υπολογίζειν.

Ὁ διδάσκων ἐν τοῖς τοιοῦτοις παιδαγωγείοις πρέπει νὰ φέρῃ πιστοποιητικὸν, διδόμενον μετὰ πολυχρόνιον προπαίδευσιν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας του, ὅτε μαθητὴς τις, θεωρούμενος παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς σχολῆς ὡς ὁ εὐφύστερος μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του, δύναται νὰ παρουσιασθῇ παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπιθεωρητὴν, ὡς κατέχων τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα διὰ τὴν θέσιν τοῦ δοκίμου διδασκάλου.

Πράγματι ἐνόησαν, ὅτι τὸ καταλληλότερον μέσον δι' οὗ ἠδύνατο ν' ἀποκτήσωσι καλοὺς παιδαγωγοὺς ἦτον ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου σύστασις σχολῶν, ἐν αἷς οἱ διὰ τὸ παιδαγωγικὸν ἐπάγγελμα προωρισμένοι ἤθελον τυγχάνει εἰδικῆς περὶ ταῦτο διδασκαλίας. Τούτου ἕνεκεν καὶ τὸ Κράτος καὶ αἱ ἐταιρίαι σπουδαίως μεριμνῶσι διὰ τὴν προκαταρκτικὴν ἐκπαίδευσιν.

Τὸ Κράτος πληρώνει εἰς τὰ διδασκαλεῖα ἑκατὸν λίρας στερλίνας δι' ἕκαστον προετοιμαζόμενον παιδαγωγόν, μετὰ διετῆ ἐν τῇ σχολῇ διαμονήν, ἀρκεῖ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὰς παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς διδασκαλείοις γινομένας ἐξετάσεις. Τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὁποίων ὑποβάλλεται ὁ μαθητὴν διδάσκαλος, περιλαμβάνει τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν (μέρη τινὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὴν κατῆχησιν καὶ τὴν λειτουργίαν), τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ἀπαγγελίαν, τὴν καλλιγραφίαν, τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν παιδαγωγίαν, τὴν γραμματικὴν, τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἱστορίαν, τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ Εὐκλείδου μετὰ προβλημάτων πρὸς ἄσκησιν, τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν, τὸ ἄσμα καὶ τὴν ἰχνογραφίαν.

Οἱ δόκιμοι διδάσκαλοι δύνανται, ἐπὶ χρηματικῇ καταβολῇ, νὰ παρατείνωσι τὴν ἐν τοῖς διδασκαλείοις ἐκπαίδευσίν των ἀπολαμβάνοντες πλήρους ἐλευθερίας κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Λυκίου « ὅσα ταχύτερον μεταχειρίζεσαι τὸν παῖδα ὡς ἄνδρα, ἐπὶ τοσοῦτον ἄρχεται ἀποκαθιστάμενος τοιοῦτος. ».

Ἐν τῷ διδασκαλείῳ τοῦ ἀγίου Μάρκου ὑπάρχει καὶ τμημα ἀγρονομικῆς διδασκαλίας· τὰ γεωπονικὰ ἔργα εἶναι μεμερισμένα κατὰ σειρὰν μετὰ τῶν μαθητῶν· ὁ ἀρχαιότερος αὐτῶν ἔχει δικαιοδοσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν ἄλλων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διδασκάλου τῆς ἀγρονομίας.

Τὰ νηπιαγωγεῖα ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν διδασκαλείων.

Μία τῶν ὠφελιμωτέρων ἀσκήσεων τοῦ μαθητέοντος διδασκάλου εἶναι ἡ παρ' αὐτοῦ γινομένη παράδοσις μαθήματος εἰς τάξιν τινὰ νηπίων, ἐνώπιον τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν συμμαθητῶν του. Μετὰ τὸ τέλος τῆς παραδόσεως τὰ νήπια ἐξέρχονται τῆς σχολῆς καὶ οἱ μαθητέοντες διδάσκαλοι ἀποτείνουσι πρὸς τὸν καθέξαντα τὴν ἔδραν τοῦ διδασκάλου συμμαθητῶν τὰς ἐπὶ τοῦ μαθήματος παρατηρήσεις των. Τοιούτοτρόπως ἄρχονται τῶν συζητήσεων καὶ τὸ μάθημα τοῦτο τῆς κριτικῆς παιδαγωγίας, θεωρούμενον ὡς τὸ σπουδαιότερον γύμνασμα εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, συντελεῖ τὰ μάλα εἰς μόρφωσιν καλῶν παιδαγωγῶν.

Διὰ τῆς ἀξιολόγου ταύτης μεθόδου ἡ κοινωνία πέποιθεν, ὅτι οἱ νέοι παιδαγωγοὶ ἐκπληροῦσι τὸν ἀληθῆ προορισμὸν των, καθότι ἀπὸ τῆς νεαρᾶς αὐτῶν ἡλικίας ἐκπαιδεύονται εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, εἰς τὴν ἀκριβῆ τοῦ ὁποῦ ἐκτέλεσιν θέλει παρακολουθεῖ αὐτοὺς πάντοτε μετ' ἐνδιαφέροντος τὸ πρὸς μόρφωσιν των καταγινόμενον σωματεῖον.

Θεωροῦμεν πάντη περιττὸν ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι παρὰ τῶν παιδαγωγῶν ἀπαιτεῖται οὐ μόνον ἡ κτήσις γνώσεων πολλῶν καὶ ποικίλων, ἀλλὰ καὶ ἡ καταλληλοτέρα πρὸς μετάδοσιν αὐτῶν μέθοδος.

Τὴν πρώτην θέσιν τῶν σπουδῶν, εἰς ἃς ὁ μέλλων παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ ἐγκύψῃ, κατέχει ἡ παιδαγωγία, δι' ἧς οὗτος θέλει διδαχθῆ τὸν τρόπον τοῦ νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τοὺς περισσοτέρους τῶν μαθητῶν του. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν συνέστησαν διαφοροὺς συλλόγους, ἐν οἷς οἱ διδάσκαλοι, συνεχῶς συνεδριάζοντες, συσκέπτονται περὶ τῶν ἐφαρμοστέων μεθόδων, περὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς διδασκαλίας καὶ περὶ τῶν βελτιώσεων καὶ μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσαγάγῃσι.

Τὰ προγράμματα τῶν καλῶν προκαταρκτικῶν σχολῶν δεικνύουσι τὸν ζῆλον, ὅφ' οὗ κατέχονται πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων, περποικισμένων διὰ παρατηρητικοῦ πνεύματος, κεκτημένων γνώσεις θετικὰς καὶ γινωσκόντων ἐκ πείρας, ὅποια μαθήματα πρέπει νὰ διδάξωσιν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τῆς εὐφυΐας τῶν μαθητῶν των. Ἡ ἐνασχόλησις των κυρίως περιστρέφεται εἰς τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας καὶ εἰς τὴν τέχνην τοῦ νὰ διεγείρωσι τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον προσέχουσι τὸν νοῦν πῶς νὰ ἠθικοποιήσωσι καὶ ἰσχυροποιήσωσιν αὐτοὺς καὶ τὸν χαρακτῆρα.

Οἱ Ἄγγλοι ἐννοοῦσι τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν καθὼς καὶ οἱ Ἀμερικανοί, ἀλλ' ὑπερέχουσι τούτους ὡς πρὸς τὰ μέσα, τὰ καθιστώντα τὴν διδασκαλίαν τερπνὴν, ἀναβάλλοντες τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν μέχρις οὗ τὸ πνεῦμα τῶν παιδῶν καταστῆ ἱκανὸν καὶ νὰ ἐννοήσῃ ταύτην καὶ νὰ

ὠφελθῆ ἐξ αὐτῆς. Πιστοὶ εἰς τὰς σοφὰς τοῦ Λυκίου ἀρχὰς θεωροῦσιν ὡς πρώτην ἀνάγκην τὸ λαλεῖν πρὸς τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐκγυμνάζειν τὴν ἀντίληψιν τοῦ παιδὸς πρὶν ἢ ἀποτανθῶσιν εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, τέλος τὸ ἀκολουθεῖν, ὅσον οἶόν τε, τὰς φυσικὰς κλίσεις.

Εἰς τὰς παρὰ τῆς οἰκιακῆς καὶ ἀποικιακῆς ἐταιρίας θεμελιωθείσας σχολὰς ἡ Βλισάβετ Μαγνὸς ἐφήρμοσε κατὰ πρότον τὴν διὰ τῆς παραστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ τὴν διὰ τῆς ἐξεικονίσεως αὐτῶν διδασκαλίαν, περὶ ἧς λεπτομερῶς ἀνέφερον, ὅτε περὶ τῶν σχολῶν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐπραγματεύθη. Πάντες γινώσκουσιν, ὅτι τὴν διὰ τῆς παραστάσεως τῶν πραγμάτων διδασκαλίαν προτιμᾷ ἰδίως ἡ κ. Pape-Carpentier, ἡ ἱκανὴ αὕτη καὶ ἀφωσιωμένη ἑφορος τῶν ὀφθαλμοτροφείων, ἧτις, ἐπιφορτισμένη τὴν διεύθυνσιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν καταστημάτων τούτων, μετέδωκε τὸ πνεῦμα τῆς μεθόδου ταύτης εἰς πλείστους μαθητὰς.

(ἀκολουθεῖ).

## ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

### ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

ΥΠΟ ΓΟΥΣΤΑΒΟΥ ΕΒΕΡΤΥ.

Διδάκτορος καὶ μέλους τοῦ πρῶσσιου κοινοβουλίου

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ)

(ἰδ. συγγ. σελ. 197)

Κατὰ τῶν ἀρχῶν τούτων ἀντιστρατεύεται οὐ μόνον ὁ καθολικισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀρθοδοξία τῶν νέων προτεσταντῶν.

Ἄλλ' ὅμως τὰ παραγγέλματα τοῦ Ἀστυκοῦ τῆς Πρωσσίας Δικαίου συμφωνοῦσι μετὰ τὰς κυβερνητικὰς ἐκεῖνας διατάξεις.

Οὕτως ἐν § τίτλῳ 12 «Περὶ τῆς ἀνωτέρας καὶ κατωτέρας Παιδείας, «ἀναφέρεται, ὅτι» τὰ σχολεῖα καὶ Πανεπιστήμια εἶναι καθιδρύματα τῆς Πολιτείας, δι' ἧν σκοπεῖται ἡ διδασκαλία τῆς νεολαίας εἰς ὠφελίμους γνώσεις καὶ ἐπιστήμας.»

Ὁ νόμος οὗτος δὲν χρήζει ἐρμηνείας.

Ἄν ὅμως θέλῃ τις ν' ἀκούσῃ ὑπομνηματιστὰς, ὁ Κόχ, ὁ ἐπιφανέστερος τῶν Πρῶστων ἐρμηνευτῶν λέγει, ὅτι «διὰ τοῦ νόμου τούτου κηρύσσονται



τὰ σχολεῖα δημόσια καθιδρύματα» δὲν εἶναι λοιπὸν ἐκκλησιαστικά δη-  
λαδῆ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παραρτήματα τῆς ἐκκλησίας πολὺ  
δὲ ὀλιγώτερον δύνανται νὰ φέρωσι ταῦτα χαρακτῆρα δογματικόν.<sup>1</sup>

Ἐν § 44 τοῦ «Ἄστυκοῦ Νόμου» ἀναφέρεται, ὅτι «παιδιά τὰ ὁποῖα  
ἀνήκουσιν εἰς ἄλλην θρησκείαν παρὰ τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένην,  
καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλουσι νὰ παιδευθῶσι κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας,  
δὲν δύνανται νὰ υποχρεωθῶσι νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὴν θρησκευτικὴν  
διδασκαλίαν.

Οὕτως ὠρίσθησαν καθόλου τὰ ἔρια μεταξὺ ἐκκλησίας καὶ σχολείων.  
Τὰ σχολεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὴν πολιτείαν, ὑπείκουσιν εἰς αὐτὴν καὶ ἐπι-  
βλέπονται ὑπ' αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ πολιτικὸς οὗτος χαρακτῆρ τῶν σχολείων  
δὲν ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς θρησκείας. Εἰς οὐδέναν ἐπιβάλλεται ἐν τοῖς  
σχολείοις ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία.

Ἡ διεύθυνσις καὶ ἐπιτήρησις ὄλων τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν scho-  
λείων, κατὰ τὴν διάταξιν τῆς § 48 τῆς ἀπὸ 23 Ὀκτωβρίου 1847 συλ-  
λογῆς τῶν νόμων, ἀνήκει εἰς τὴν *Κυβέρνησιν*· ἰδίως δὲ μάλιστα ἡ ἐπι-  
τήρησις καὶ διοικήσις ὄλων τῶν στοιχειωδῶν καὶ δημοτικῶν σχολείων.

Τοῦτο εἶναι τὸ ἰσχύον δίκαιον ἐν Πρωσσίᾳ.

Ἐν τούτοις ἐπὶ ὀλοκλήρου ἤδη γενναῖα, ἀπὸ τῆς ῥωμαντικῆς ἐποχῆς  
Φρειδερίκου Γουλιέλμου 4ου μέχρι σήμερον, ἡ ἀντιπολίτευσις ἀγωνίζεται  
νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐκ νέου τὸν θρησκευτικὸν καταναγκασμὸν—τὴν ἐξουσίαν  
τοῦ ἱερατείου.

Τὰ Ὑπουργεῖα *Ράουερ*, *Αἶχορν*, *Μούλερ* (Müller) ἀνελάμβανον  
τὸν μῖτον, ἀφ' ὅπου ὁ εἷς ἢ ὁ ἕτερος κατέλιπεν αὐτόν. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπα-  
νάστασις τοῦ 1848 δὲν ἠδυνήθη νὰ διασπᾷ αὐτόν. Μᾶλλον δέ, ὡς ἐρ-  
ρέθη, τὸ ἱερατικὸν κόμμα ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μικρὸν μετὰ τὸ  
1848 μετὰ μεγαλειτέρας ἰσχύος, ἀφοῦ μικρὸν πρὸ τοῦ 1830 περιήγαγε

(1) Σημ. Παρομοίαν ἐρμηνεῖαν δίδει ὁ (Roene) *Ραῖνε* (Δημόσιον δίκαιον § 208.

Ἡ συνταγματικὴ πολιτεία ὀφείλει νὰ διατηρήσῃ ἀποκλειστικῶς εἰς ἑαυτὴν  
τὴν ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καὶ ἀνατροφῆς ἐπιβλέψιν.

Τοῦ δικαιώματος δὲ τούτου ὀφείλει οὐδὲ παντελῶς νὰ παραιτηθῆ οὐδὲ νὰ νέ-  
μηται αὐτὸ ἐξ ἴσου μεθ' οἰουδήποτε ἄλλου καθιδρύματος, ἂν δὲν θέλῃ νὰ ἐκτεθῆ  
εἰς τὸν κίνδυνον νὰ συντελέσῃ αὐτὴ ἡ ἴδια εἰς τὸ νὰ διαμορφωθῆ δύναμις ἀντι-  
στρατευομένη ὁποσδήποτε κατὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἰδίου αὐτῆς πνευματικοῦ βίου.

Τὸ τῆς ἐπιβλέψεως δικαίωμα τῆς πολιτείας ἐπεκτείνεται οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῶν  
δημοσίων δημοτικῶν σχολείων καὶ δημοσίων καθιδρυμάτων, ἀλλ' ἐν γένει ἐπὶ  
τῆς ἀνατροφῆς καὶ διδασκαλίας.

τὴν Μοναρχίαν εἰς ὄλεθρον. Ἐπωφελεῖτο τὴν ἕνεκα τῶν πολιτικῶν παρα-  
χῶν ἐξέγερσιν τῶν παθῶν, ὅπως ἀνιδρύσῃ τὴν ὀρθοδοξίαν ὡς μόνον σω-  
στικὸν λιμὲνα τῆς κινδυνευούσης κοινωνίας καὶ τῶν κλονιζομένων θρό-  
νων. Πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος χρεῖαν εἶχε τῶν κατὰ τὰ τελευ-  
ταῖα ἔτη συνταρασσόντων τὴν οἰκουμένην συμβάντων. Ἀφοῦ οἱ Ναπο-  
λεοντίδαι ἀπέπνιξαν τὴν ἐλευθερίαν ἐν Γαλλίᾳ, ἐστοχάσθησαν νὰ στερεώ-  
σωσι τὴν κλονισθεῖσαν αὐτῶν ἐξουσίαν, καλοῦντες τὸ ἱερατεῖον πρὸς ὑπο-  
στήριξιν αὐτῆς.

Διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ κλήρου ἐκέρδισεν ὁ Ναπολέων Λουδοβίκος τὰ  
8,000,000 ψήφων, δι' ὧν περιήλθεν εἰς τὴν ἀφροσύνην τοῦ τελευταίου  
πολέμου

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Πάπας ἐξεβίαζε τὰς «περὶ ἀναμαρτησίας»  
ἀποφάσεις τῆς τότε συγκαλεσθείσης Συνόδου. Μίαν ἔτι φοράν ἐκινδύνευσε  
νὰ ριφθῆ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῶν λαῶν ὁ ἀπολυτισμὸς τῆς τε πολιτείας  
καὶ ἐκκλησίας.

Διὰ τῆς γερμανικῆς μορφώσεως κατετροπώθη ὁ τολμητικὸς ἐχθρὸς, καὶ  
ἡ ἐπιχειρήσις ἐναυάγησεν.

Ἄλλ' ὅτι τὸ ἀρεστότερον, ὁ βράχος ἐφ' οὗ ἐναυάγησεν, ἀνεγνωρίσθη  
ὡς τὸ ἀσφαλέςτατον θεμέλιον τοῦ νέου οἰκοδομήματος τῆς εἰρήνης τῶν  
λαῶν—τῆς ἐλευθερίας ἐν Πρωσσίᾳ καὶ καθόλου ἐν τῇ γερμανικῇ αὐτο-  
κρατείᾳ.

Ἡ Αὐστρία, ὑπὸ τὸν Ἰωσήφ 2ον, ἥτις ἀνέλαβεν ὡσαύτως τὸν κατὰ τῆς  
ἱεροκρατείας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν σχολείων πόλεμον, καθιέρωσε  
τὴν ἐλευθερίαν τῶν σχολείων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γερμανικῆς νομοθεσίας.

Στήριγμα τοῦ νεωτέρου πολιτειακοῦ οἰκοδομήματος εἶναι ἡ ἐλευθερία.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ νέου πρωσσοῦ Νόμου τῆς 44 Μαρτίου  
1872 «περὶ ἐπιβλέψεως τῶν σχολείων.» Τοιαύτην περὶ αὐτοῦ ἔνοιαν θὰ  
μορφώσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ.

Διὰ τῶν ὀλίγων τοῦ νόμου τούτου παραγράφων καταβιβάζεται ὁ ἱερεὺς  
ἀπὸ προϊσταμένου εἰς ὑφιστάμενον. Ἡ πολιτεία διατηρεῖ εἰς ἑαυτὴν τὸ  
δικαίωμα τοῦ διορίζειν κατὰ βούλησιν ἱερέα μέλος, ἐπιτηρητικοῦ συμ-  
βουλίου τῶν σχολείων, ἢ παύει τοιοῦτον ἀπὸ τοιαύτης θέσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιβλέψιν τῶν σχολείων, θέλουσιν ἰσχύει τοῦ λοιποῦ  
ἐξ ἴσου ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί.

Τῇ συνδρομῇ τοῦ μνησθέντος πρωσσοῦ νόμου τίθενται τὰ σχολεῖα εἰς  
τὴν προσήκουσαν αὐτῶν τροχίαν. Οὕτω δὲ ἀπηλλαγμένα τῆς ἱερατικῆς  
πίεσεως βαίνουσι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν, πρὸς ἐλευθερίαν καὶ ἀνάπτυξιν.

Ἐν τῇ ἀπαλλαγῇ τῆς ἱερατικῆς ἐπιδράσεως τῇ ἐπαναγωγῇ τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τοῦ λογικοῦ, κείται ἡ ἐξασφάλις τῆς κοινωνίας ἀπὸ πάσης ἐπαπειλούσης αὐτὴν θυέλλης· διότι μόνον ἐπὶ τοιούτων βάσεων δύναται νὰ ἐδραιωθῇ τῆς ἀρετῆς, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς σωφροσύνης τὸ κράτος, ἐν ᾧ μόνον δύναται νὰ εὐρεθῇ ὁ λιμὴν τῆς εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας, καθ' ὅσον τὰ ὑψιστα ταῦτα ἀγαθὰ δύναται νὰ πραγματοποιθῶσιν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ.

Τοῦτο ἀναγνωρίζεται πανταχοῦ.

Ὁ ἀγγλικὸς νόμος τῆς 19 Αὐγούστου 1870 «περὶ στοιχειωδῶν σχολείων» στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν.

Δι' αὐτοῦ αποκλείεται πᾶσα ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ὑποστήριξις δογματικῶν σχολείων καὶ θρησκευτικῆς διδασκαλίας· ἀνατίθεται δὲ ἡ ἐπιβλεψὶς εἰς τοὺς Δήμους σὺν τῷ δικαιώματι τῆς νομίμου καταναγκαστικῆς παιδεύσεως.

Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου τούτου, διηγέρθη ἐν Ἀγγλίᾳ μέγας ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν σχολείων, ὁ ὁποῖος κατέλαβεν ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ προθυμία ἧς οὐδεμίαν ἰδέαν ἔχομεν ἐν Εὐρώπῃ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀγγλικὴ αὐτοδιοίκησις λαμβάνει τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἱερότητα καὶ σημασίαν.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Ἴταλοι δὲν καθεύδουσιν.

Ὁ Μαργγόνη, πρῶτον ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπὶ μακρὸν δὲ χρόνον μέλος τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ἤδη Δήμαρχος τῆς Πανίας, κατήρτισε νομοσχέδιον «περὶ καταναγκαστικῆς παιδεύσεως» καὶ «περὶ διαθέσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας ὑπὲρ τῶν σχολείων» ὅπερ ἐν Ἰταλίᾳ ἔτυχε ζωηροτάτης ἐπιδοκιμασίας.

Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ἐγένετο ἤδη ἀντικείμενον συζητήσεων ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ.

Οἱ Ἴταλοι γινώσκουσιν ἤδη, τί ὀφείλει ἡ Γερμανία εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν σχολείων αὐτῆς. Τὰ προτερήματα τοῦ συστήματος τῶν πρωσικῶν σχολείων, οὐδ' αὐτὴ ἡ διὰ πρωσικῆς μορφώσεως ταπεινωθεῖσα Γαλλία παραγνωρίζει, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἑλλάς.

Ὁ Γαμβέττας κατὰ τινὰ περιοδείαν τοῦ τελευταίως ὤμιλησε «περὶ τῆς καταναγκαστικῆς παιδεύσεως» τῆς ὁποίας ἄμεσον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν σχολείων ἀπὸ τῆς ἐπιβλεψέως τοῦ ἱερατείου. Αὐτὸν τοῦτον τὸν σκοπὸν ἐπιδιώκει ἐν Γαλλίᾳ τὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως κόμμα, ὅπερ ἐν τῷ τόπῳ ἀντιπροσωπεύουσι πρωτίστως αἱ ἡμερηῖαι *Temps, Siècle, Republique Francaise, Opinion Nationale, Rappiel, καὶ National*.

Ὅπως ὁ ἀπανταχοῦ ἐγερθεὶς ἀγὼν κατὰ τῆς ἀναμίξεως τοῦ ἱερατείου ἐν τῇ πολιτικῇ ἐξουσίᾳ φέρῃ εἰς νίκην, ἀνάγκη νὰ μετάρχη αὐτοῦ ἅπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος. Τοιοῦτοτρόπῳ μόνον θὰ καταστῇ ἐφικτὸν καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάπτυξις νὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου νὰ ἐδραιωθῇ ἐπὶ σταθερῶν βάσεων.

### ΚΑΛΗ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ.

Καλὴ πρὸς τοὺς νέους παραίνεσις εἶνε, ὅτι οὐδέποτε οὗτοι πρέπει νὰ ᾔνα ἀργοί. Ἀπράγμων τις εἶνε ὡς οἰκοδεσπότης, ὅστις ἀφίνει τὰς θύρας ἀνοικτάς εἰς ἕκαστον κλέπτην. Εἶνε μέγας θησαυρὸς, ὅταν τις δύναται νὰ λέγῃ· «Δὲν ἔχω καιρὸν δι' ἀνοησίας, δὲν δύναμαι νὰ κενοσπουδῶ. Δὲν μεταχειρίζομαι τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν ἐρεθιστικῶν μέσων, ἅτινα εἰς ἀπλοῦν γαργαλισμὸν καταστρέφονται. Ἀλλαγὴ ἐν τῇ ἀσχολίᾳ μου εἶνε ἡ καλλίστη μου τέρψις.» Τὸ κάλλιστον φυλακτῆριον κατὰ τῆς ὀνηρίας εἶνε ἡ ἐνδόμυχος πεποίθησις περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ βίου. Ὅ,τι καὶ ἂν οἱ ἄνθρωποι λέγωσι περὶ τοῦ κόσμου, οὗτος δὲν εἶνε βεβαίως σκηνὴ διὰ φλυαρίας· ἐπὶ σκηνῆς, ἔνθα πάντες ἐνασχολοῦνται περὶ ἔργα, ἡ ἀργία δύναται νὰ φέρῃ ναυάγιον καὶ καταστροφὴν. «Ἡ τέχνη μακρὰ, ὁ δὲ βίος βραχύς» εἶνε αἱ πρῶται λέξεις τῶν ἱατρικῶν ἀφορισμῶν τοῦ σοφοῦ Ἰπποκράτους, αἵτινες καίτοι ἐλέχθησαν πρὸ 500 ἐτῶν πρ. Χ., οὐχ ἤττον καὶ σήμερον εἶνε τὸ σοφώτατον ῥητόν, ὅπερ ἕκαστος πρέπει νὰ ἔχῃ γνώμονα τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ τῆς ἐνεργείας του.

Δὲν εἶνε δὲ ἀναγκαῖον, νὰ περιορίζῃ τις τὴν ἐνεργειάν του ἐντὸς σταθερῶν καὶ νεκρῶν κανόνων· τοιαύτη τυπικὴ μέθοδος προέρχεται ἐκ μικροψυχίας καὶ δύναται μόνον ταύτην νὰ ἐπιτείνῃ. Ἄλλ' εἶνε σπουδαῖον νὰ ποιῇ τις ἀπὸ παιδῶν οἰκονομικὴν τοῦ χρόνου χρῆσιν, καὶ τοῦτο μόνον διὰ τῆς τάξεως καὶ συστήματος εἶνε δυνατόν. Οὐδεὶς νέος δύναται ἀπὸ τῆς εὐθείας νὰ ἀποπλανηθῇ, ὅταν τακτικῶς ὠρισμένον τινὰ χρόνον ἀφιερῶ εἰς ὠρισμένην ἐργασίαν· ὁποῖος δὲ θὰ ᾔηεν ὁ χρόνος οὗτος, ἐξακρᾶται βεβαίως ἐκ τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ πρέπει εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ πληρῶται διὰ διαγεγραμμένης τινὸς ἐξακολουθήσεως οἰουδήποτε. Ἄν ἀφιερῶται μία τακτικῶς καὶ καθ' ἐκάστην ὥρα εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, θὰ ἀποφέρῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους πλουσίαν συγκομιδὴν. Ἐνασχόλησις περὶ

ἄσκοπα τὸ μεταπηδᾶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄνευ σχεδίου, εἶνε ὡς πρὸς τὸ πνευματικὸν ἀποτέλεσμα χειρότερον τῆς ἀπολύτου ἀργίας.

Μάθημα πρακτικῶς διεξαγόμενον διὰ τῆς ἐποπτικῆς μεθόδου  
Ἡ θύρα.

α.) Ἡ θύρα εὐρίσκεται ἐν τῷ τοίχῳ· αὕτη ἔχει ἄνω φλοιᾶν καὶ κάτω φλοιᾶν (κατώφλιον).—Ἰσταται ὀρθία (ἀντιθ. τὸ βιβλίον κεῖται ἐπὶ τῆς τραπέζης). Ἡ θύρα ἔχει 4 γωνίας, εἶνε τετράγωνος· εἰς τὸ ἐν μέρος εἶνε κλειθρον καὶ λαβή, δύναμαι δὲ νὰ ἀνοίξω καὶ νὰ κλείσω τὴν θύραν (πρέπει νὰ δειχθῇ)· θέτω τὴν κλειδα εἰς τὸ κλειθρον καὶ ἀνοίγω τὴν θύραν· πιέζω τὴν λαβὴν καὶ ἡ θύρα ἀνοίγει· εἰς τὸ ἄλλο μέρος εἶνε ἐν ῥόπτρον· ἡ θύρα εἶνε κατεσκευασμένη ἐκ ξύλου. Εἶνε δὲ κατεσκευασμένη ὑπὸ τοῦ τέκτονος. Ὁ χρωματιστὴς τὴν ἐχρωμάτισεν. Εἶνε δὲ αὕτη κεχρωματισμένη διὰ χρώματος λευκοῦ ἢ (ἄλλου)· εἶνε λεῖα· ὅταν θέλω νὰ ἐξέλθω, πρέπει νὰ ἀνοίξω τὴν θύραν. Ἀφοῦ δὲ ἐξέλθω, κλείω ἐπισθὲν μοῦ τὴν θύραν· ὅστις θέλῃ νὰ εἰσέλθῃ ἀφαιρεῖ τὸν πῖλον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ χαιρετᾷ, λέγων καλὴν ἡμέραν, — (ἀφοῦ ἡ θύρα ἐμετρήθη)· ἡ θύρα ἔχει πλάτος ἑνὸς μέτρου, ὕψος δὲ δύο μέτρων.

β.) Ποῦ εὐρίσκεται ἡ θύρα; δεῖξόν μοι τὴν ἄνω φλοιᾶν! τί ἔχει αὕτη; δεῖξόν μοι τὸ κατώφλιον! τί ἔχει λοιπὸν κάτωθεν; Τὸ βιβλίον κεῖται ἐπὶ τῆς τραπέζης· ἀλλὰ πῶς ἴσταται ἡ θύρα; πόσας γωνίας ἔχει ἡ θύρα; Τί λοιπὸν εἶνε αὕτη; (Πῶς εἶνε ὁ πίναξ ἐπίσης; τὸ παράθυρον;)—Τί βλέπεις πρὸς τοῦτο τὸ μέρος; (κλειθρον, λαβὴν, ἢ κλπ.), τί κάμνω τώρα; (ἀνοίγετε τὴν θύραν).—Τί τώρα; (κλείετε τὴν θύραν). Τί δύναμαι λοιπὸν νὰ κάμω διὰ τῆς θύρας; (δύνασθε νὰ ἀνοίγετε καὶ νὰ κλείετε). Τί κάμνεις τώρα; (ἀνοίγω, κλείω τὴν θύραν).—Λέγε εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅτι πρέπει νὰ ἀνοίγῃ ἢ νὰ κλείῃ τὴν θύραν. — Τί θέτω τώρα εἰς τὸ κλειθρον; (τὴν κλειδα).—Τί δύνασαι ἀκόμη νὰ κάμῃς; (διδάσκ. στρέφει τὴν κλειδα). Τί ἔκαμα διὰ τῆς κλειδός; Τώρα ἐκλείσω τὴν θύραν· τώρα οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἢ νὰ ἐξέλθῃ. Τί βλέπετε εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς θύρας; (—στρόφιγγα)· εἶπατε· ἡ θύρα προσαρτᾶται εἰς τὸν στρόφιγγα καὶ στρέφεται περὶ τοῦτον. — Ἐκ τίνος εἶνε κατεσκευασμένη ἡ θύρα; ὑπὸ τίνος εἶνε κατεσκευασμένη ἡ θύρα; εἶπατε ὅλοι ὁμοῦ· ἡ θύρα εἶνε κατεσκευασμένη ἐκ ξύλου ὑπὸ τοῦ τέκτονος. Ὁ τέκτων κατεσκεύασε τὴν θύραν ἐκ ξύλου. Τίς ἐχρωμάτισε τὴν θύραν; (ὁ κ. . . . χρωματιστὴς τις ζωγράφος). Πῶς φαίνεται ἡ θύρα; (λευκή, πράσινος κλπ.). Μὲ ποῖον λοι-

πὸν χροῦμα ἐχρωματίσθη ἡ θύρα; (διδάσκ. ἄπτεται διὰ τοῦ δακτύλου τῆς θύρας καὶ διατάττει τοὺς παῖδας νὰ πράξωσι τὸ αὐτό): ποῖαν αἴσθησιν παρέχει ἡ θύρα; (λείαν). — Τί θὰ κάμω τὴν θύραν, ὅταν θέλω νὰ ἐξέλθω; (πρέπει νὰ κλπ.) Τί θὰ κάμω δὲ ὅταν ἐξέλθω; — Τί ἔκαμα πρὸ ὀλίγου; (ἐκρούσατε ἢ ἐκόψατε τὴν θύραν). Πότε κρούεις; (ὅταν θέλω νὰ εἰσέλθω, τότε κρούω).—Λέγετε μαζῇ: ὅστις θέλει νὰ εἰσέλθῃ· πρέπει πρῶτον νὰ κρούσῃ. Τί λέγω τότε εἰς τὸν θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ; τί ἀφαιρεῖς, ὅταν εἰσέλθῃς εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὸ δωμάτιον; (τὸν πῖλον). — Τί λέγεις τότε ἐν καιρῷ πρῶτας, λέγετε: ὅστις εἰσέρχεται λέγει: καλὴν ἡμέραν, — (χαιρετᾷ). — Τί ἔχω εἰς τὴν χεῖρα; (στάθμην, κανόνα, — μέτρον), λέγετε: ἡ ταινία εἶνε μέτρον. — διὰ τούτου δύναμαι νὰ μετρῶ· (τίς μεταχειρίζεται αὐτό;) εἰς τί μετεχειρίσθη τὴν θύραν; ἐμέτρησα τὴν θύραν· λέγετε: διὰ τοῦ μέτρου δύναμαι νὰ μετρῶ τὴν θύραν· ἡ θύρα εἶνε ἀκριβῶς τόσῳ πλατεῖα, ὅσῳ μακρὸν εἶνε τὸ μέτρον· λέγετε: ἡ θύρα εἶνε ἐν μέτρον πλατεῖα. (Μετὰ τὴν καταμέτρησην τοῦ ὕψους): Πόσῳ ὕψηλὴ εἶνε ἡ θύρα; (2 μέτρ.). διδάσκ. μετρήσατε τὴν ἔδραν τὴν καθέκλαν, τὴν τράπεζαν.

(repertorium pedag.)

Δημοσιεύομεν πρὸς γινῶσιν τῶν κκ. ἐταίρων τὴν κατωτέρω ἐπιψηφισθεῖσαν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς 28ης Αὐγούστου π. ε. πρότασιν.

« Ὁ κ. προεδρεύων ὑπέβαλε τὴν πρότασιν τοῦ κ. Ἀναστασίου οὕτως: «Οὐδεὶς τῶν ἐταίρων ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι, ἐὰν » μὴ καταθέσῃ πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν τοῦλάχιστον εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ » συλλόγου ἀπόδειξιν τοῦ ταμίου τοῦ συλλόγου, δι' ἧς νὰ δηλοῦται ὅτι » δὲν καθυστερεῖ τι, ἢ δὲ συνέλευσις παμψηφεί παρεδέχθη τὴν πρότασιν » ταύτην.» Ἐγένετο δὲ ὡσαύτως δεκτὴ καὶ ἡ ἐξῆς πρότασις τοῦ κ. Πάνου Κωνσταντινίδου. «Στερεῖται τοῦ δικαίωματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι καὶ ὁ μὴ συμπληρώσας ἐξαμηνίαν ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς του.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Ὁ ἐκ Ναυπακτίας φιλόπατρις κ. Ν. Μαραθίας, ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν προσήκουσαν σωματικῇ, διαποητικῇ καὶ ἠθικῇ



ανατροφὴν τῶν ἑλληνοπαίδων—ἀρρένων καὶ θηλέων—κατέστησεν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου, εἰς ἃν ἀνέθηκε καὶ τὴν κρίσιν, ἀγῶνα συγγραφῆς παιδικωγικῆ βιβλίου, μέλλοντος νὰ κινήσῃ εὐσκοπώτερον τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἐνεργείας τοῦ οἴκου καὶ τοῦ σχολείου.

Τὸν ἀγῶνα τοῦτον προκηρύττει σήμερον ὁ Σύλλογος καὶ γνωστοποιεῖ, ὅτι ὅροι τοῦ διαγωνισμοῦ εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

α) Ἐν τῷ κριθησομένῳ παιδαγωγικῷ βιβλίῳ δεόν ν' ἀποδεικνύηται διὰ προσηκούσης ἀναπτύξεως ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδίων, καὶ τίνι τρόπῳ δύναται οὗτος νὰ ἐπιτευχθῆ ἀσφκλῶς δι' ὀρθῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἕν τε τῷ οἴκῳ καὶ τῷ σχολείῳ.

β) Ἡ παιδαγωγικὴ διαιτητικὴ, ἥτις τοσοῦτον συντελεῖ πρὸς τὴν καθ' ὅλου ὀρθὴν ἀνατροφὴν, δεόν νὰ περιλαμβάνηται ἐν αὐτῷ καὶ κυρίως πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν τροφήν, τὴν προφύλαξιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος.

γ) Τὸ βιβλίον τυπούμενον πρέπει νὰ πληροῖ περὶ τὰ δέκα πέντε (15) τυπογραφικὰ φύλλα εἰς ὄσον, ἢ δὲ γλῶσσα αὐτοῦ νὰ ἦναι ὀμαλή, σαφὴς καὶ καταληπτὴ τοῖς πολλοῖς.

δ) Ἄθλον τοῦ βραβευθησομένου βιβλίου ἔσται δραχμαὶ χίλια.

ε) Οἱ διαγωνισθησόμενοι ὀφείλουσι νὰ πέμψωσιν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Συλλόγου τὰ χειρόγραφα αὐτῶν μέχρι τῆς 15 Ἰουλίου 1880 ἕκαστον δὲ χειρόγραφον πρέπει νὰ συνοδεύηται ὑπὸ καλῶς ἐσφραγισμένου δελτίου, φέροντος ἕνδοθεν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἕξωθεν δὲ ῥῆσιν τινὰ οἰανδῆποτε, ἣν δεόν νὰ φέρῃ ἀναγεγραμμένην καὶ τὸ σχετικὸν χειρόγραφον.

ς) Τὰ χειρόγραφα κατατίθενται εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Συλλόγου, τῶν συγγραφέων μὴ δικαιουμένων ν' ἀναλάβωσιν αὐτὰ.

ζ) Τὸ βραβευθησόμενον πόνημα ἔσται κτῆμα τοῦ συγγραφέως, ὀφείλοντος νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὸ διὰ τοῦ τύπου ἐντὸς ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους μετὰ τὴν βράβεισιν καὶ δωρήσῃται τῷ Συλλόγῳ ἑκατὸν (100) ἀντίτυπα.

η) Ἡ κρίσις ἀναγνωσθήσεται τῇ τρίτῃ Κυριακῇ τοῦ Ἀυγούστου 1880.

Ἀθήνησι τῇ 12 Ἀπριλίου 1879.

Ὁ ἀντιπρόεδρος

Κ. Ι. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ.

Ὁ γεν. γραμματεὺς

Π. Η. Οἶκονόμου.

Σημ. Ἐνσελ. 192 τεσσ. ΣΤ'. ἀντι φλογιστῶνος γράφ. φλογιστοῦ ὡς.

## Η ΔΟΚΙΜΗ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

Πλείστοι τῶν ἀρχαίων γραμματοδιδασκάλων καὶ ἐμπόρων, μέλλοντες νὰ δοκιμάσωσιν οἰανδῆποτε πράξιν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν, εἰς ἣν ὄρθῃ, δὲν μεταχειρίζονται τὸν ἀριθμητικὸν τρόπον τῆς δοκιμῆς ἢ βασάνου (δι' οὗ, ὡς γνωστόν, διαιρεῖται τὸ ὀλικὸν ἢ τελικὸν γινόμενον δι' ἐνὸς τῶν παραγόντων, καὶ ἂν εὑρεθῆ ὡς πηλίκον ὁ ἕτερος, ἢ πράξις ἐγένετο ἄνευ σφάλματος,) ἀλλὰ τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ ἢ τοῦ θ, ὡς λέγουσιν.

Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς σχεδὸν ἐπραγματεύθη ἐν ἐκτάσει περὶ τοῦ ἀχρονολογήτου τούτου τρόπου, ἐκρίνομεν δεόν, ἵνα παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινά, ἐξ ὧν θέλουσι καταμάθει εὐκόλως τὸ μυστήριον τῆς δοκιμῆς ταύτης οὐ μόνον οἱ ἀγνοοῦντες αὐτήν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποκαλοῦντες πολλάκις ἡμιμαθεῖς τοὺς μὴ εἰδότας, καθ' ὅσον, θεωροῦσιν αὐτήν, ὡς τὴν μόνην ἀλάθηστον δοκιμὴν!

Ἀφοῦ ἐκτελέσωσιν οἰανδῆποτε πράξιν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, ἐκτείνουσιν ὀλίγον τὴν εὐθείαν γραμμὴν τοῦ ὀλικοῦ γινομένου (πρὸς τὰ δεξιὰ) καὶ πρὸ τοῦ ἄκρου αὐτῆς φέρουσι μικρὰν κάθετον, σχηματίζοντες οὕτω μικρὸν σταυρὸν ἔπειτα ἀρχίζοντες προσθέτουσιν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ τὰ ψηφία τοῦ πολλαπλασιαστέου, καὶ ἂν μὲν εὑρεθῆ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἐν θ ἢ καὶ περισσώτερα, δὲν συμπεριλαμβάνουσι ταῦτα ἐν τῇ προσθέσει, ἥτοι τὰ θεωροῦσιν, ὡς μὴ ὑπάρχοντα, προσέχοντες ἅμα δσάκις σχηματίζεται ἐκ δύο ἢ πλειοτέρων ψηφίων ἄθροισμα μεγαλύτερον τοῦ θ, ν' ἀφαιρῶσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸ θ, ἕως ὅτου μείνῃ ἐπὶ τέλους μικρότερον ὑπόλοιπον (τοῦ θ), ὅπερ γράφουσιν εἰς τὸ ἄνω ἀριστερὸν μέρος τοῦ σταυροῦ. Κατόπιν προσθέτουσι τὰ ψηφία τοῦ πολλαπλασιαστοῦ καὶ πρᾶττουσιν, ὡς ἀνωτέρω, γράφοντες τὸ εὑρεθὲν ψηφίον ὑποκάτω τοῦ ἐτέρου (ψηφίου), δηλον. εἰς τὸ κάτωθεν ἀριστερὸν μέρος τοῦ σταυροῦ, καὶ τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται κλασματικὸς ἀριθμὸς: τὰ δύο δὲ ταῦτα ψηφία πολλαπλασιάζουσιν ἐπ' ἄλληλα, προσέχοντες καὶ αὐθὶς νὰ καθιστῶσι τὸ εὑρεθὲν γινόμενον μικρότερον τοῦ θ, ὅπερ γράφουσιν εἰς τὸ ἄνω δεξιὸν μέρος τοῦ σταυροῦ τέλος προσθέτουσι (κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε τρόπον) καὶ τὰ τοῦ ὀλικοῦ γινομένου ψηφία. Ἄμα δ' εὐρωσιν ἀριθμὸν ὅμοιον τῷ ἀνωτέρῳ (τῷ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ σταυροῦ εὑρισκόμενῳ), ἢ πράξις ἐξετελέσθη ὀρθῶς.

Εὐκολίαις ἕνεκα προσθέτουσι πολλάκις τὰ ψηφία τῶν παραγόντων, ὡς καὶ τὰ τοῦ γινομένου διαμίας, τὸ δὲ ἄθροισμα διαιροῦσι διὰ τοῦ θ, γράφοντες μόνον τὸ κατάλοιπον ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ὅπῳταν δ' εὑρεθῆ ἄθροισμα θ, τότε ἐν τῷ σταυρῷ γράφουσιν ἀντ' αὐτοῦ θ.

Πρὸς κατάληψιν δὲ τούτων, ἐφαρμόζομεν τὰ ἄνω λεχθέντα ἐπὶ τοῦ ἐπομένου παραδείγματος.

Πόσον τιμῶνται π. χ. 69,523 ὀκάδες σίτου, ὀπῳταν ἐκάστη τιμᾶται ἀντὶ λεπτῶν 46; Ἀπόκρ. 31,980,58.

Η ΔΟΚΙΜΗ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Ίδου ἡ πράξις μετὰ τῆς ἀριθμητικῆς δοκιμῆς.

69,523	πολλαπλασιαστέος.
46	πολλαπλασιαστής.
417138	ἀ. μερικῶν γινόμενων.
278092	β. » »
3198058	ὀλικὸν ἢ τελικὸν γινόμενον.
438	46
240	69,523.
405	
138	
0	

Κατὰ τὸν περὶ οὗ δ' ὁ λόγος τρόπον, πράττομεν οὕτω πως.

Προσθέτομεν τὰ ψηφία τοῦ πολλαπλασιαστέου  $6+5+2+3=16-9=7$ , ὅπερ γράφομεν εἰς τὸ ἄνω ἀριστερὸν μέρος τοῦ σταυροῦ (τὸ 9 ἐννοεῖται, ὅτι τὸ παρελείψαμεν εἰς τὴν πρόσθεσιν)· κατόπιν προσθέτομεν τὰ τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ψηφία  $4+6=10-9=1$ , καὶ γράφομεν τοῦτο κάτωθεν τοῦ 7· τὰ δύο δὲ ταῦτα ψηφία, πολλαπλασιαζόμενα ἐπ' ἄλληλα, ἀποτελοῦσι γινόμενον 7, ὅπερ γράφομεν εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σταυροῦ· ἐπὶ τέλος προσθέτομεν τὰ ψηφία τοῦ ὀλικοῦ γινομένου, καὶ ἂν εὔρωμεν τὸν ἀριθμὸν 7, τότε ἡ πράξις ἐξετελέσθη ἀλανθᾶτως·  $3+1+8+5+8=25-18=7$ .

69523	
46	
417138	
278092	7   7
3198058	4   7

Ἄτερα παραδείγματα

354	4954	7602	
2 3   6	31	53	
708 2   6	4954	22806	
	5862	38010	6   3
	60574	402906	8   3
235640874			
235			
4178054370			
706832622			
471224748	0   0		
55368555390	4   0		

(ἔπεται τὸ τέλος).